

СПИСАНИЕ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ

Българин

БРОЙ 6 | 2009 ЦЕНА 30 Kč

**Сирма Зидаро-
Коунова**

**Нещата от живота
с Райна Кабаиванска**

**10 ноември 1989 г. –
един непразнуван юбилей**

Присмехулникът Райко Алексиев

Легендите

Наследството на Йосиф Шнитер

**Йордан Балуров
In memoriam**

Diana s.r.o., výhradní dovozce špičkových bulharských vín a zelenin

Баница с късмети

По стар български обичай на Васильовден в българските домове се приготвя баница с късмети, известна още като новогодишна баница. И понеже Свети Василий е покровител на домашното огнище, баницата се прави в негова чест, като късметите са равни на броя на членовете на семейството плюс още един. При приготвянето на баницата стопанката на къщата описва и нарича всеки късмет. Късметите са дрянови клончета, които се поставят във всяко парче. Баницата с късмети е блажна, прави се с много яйца, сирене и масло. Готовата баницата се завърта три пъти от най-възрастния член на семейството и всеки взема парчето, което се пада пред него, като парчето, срещу което не стои човек, е за светеца.

Баницата с късмети се нарича още новогодишна баница, тъй като се прави на първи януари, когато е Васильовден по нов стил. В Добрич миналата година са измайсторили баница дълга 180 метра и са я подредили на площада. Само четири минути са били необходими на жителите на града, за да се справят с всичките 3 600 парчета от новогодишната баница, което е доказателство не само за това, че българинът обича много баница, но и за това, че

копнее за щастие. Разпределянето и раздаването на баницата обаче не става само по Нова година. И нали знаете, не е важно кой е правил баницата, а кой я върти. Раздаването на държавната баница става на съвсем друг принцип. То не се извършва само веднъж годишно и подробности за това можете да намерите в българските медии, които предлагат достатъчно информация по въпроса. „Нова година – нов късмет“, казва народът. И затова ние с нетърпение чакаме да видим какъв късмет ще ни се падне от новогодишната баница. Някой семейства си правят баница с късмети в края на всеки месец. Е, вярно е, че нарушават традицията, но затова пък със сигурност имат по-добро настроение от останалите. И понеже в чужбина понякога имаме проблеми с набавянето на кори за приготвянето на традиционната баница с късмети, а никой от нас не трябва да остава без късмет през Новата година, ви препоръчвам виртуалните баници с късмети. Те нямат нито вкус, нито мирис. Но затова пък имат няколко предимства – от тях можете да си изтеглите колкото искате късмета и то когато пожелаете. На

мен специално ми се паднаха всички късмети, защото ги изтеглих един след друг.

Ако не ви се падне парата от новогодишната баница, не се отчайвайте. Според икономистът Ричард Лейард седем фактора могат да ни направят щастливи: семейството, финансовото състояние, работата, обществото и приятелите, здравето, личната свобода и личните ценности. Всъщност, ако не живеем според собствените си ценности, едва бихме могли да бъдем щастливи.

Скъпи читатели, вие бяхте с нас през цялата 2009 г. Благодаря ви за голямата подкрепа – тя ни беше необходима. Надявам се, че и през следващата година ни очакват заедно много приятни мигове.

Нека светлините на коледните и новогодишните нощи озаряват живота ви през цялата 2010 година!

Мария Захариева

4–11 Българите в Чехия Ден на българската духовност | Българо-гръцка фолклорна среща/Дни на българската култура | Международно биенале „Изкуство на миниатюрата“ – Русе | Сирма

12–15 Култура

Райна Кабаиванска | „Езикът в туризма“/„Източни песни“ и „Светът е голям...“

16–17 Интервю Катерина Седлакова

18–19 Памет

10 ноември 1989 г. – едни непразнуван юбилей

20–23 Личности

Присмехулникът Райко Алексиев

На корицата: Сирма Зидаро-Коунова

24–28 Българо-чешки връзки

Йосиф Шнитер | Владимир Сис

29 Българските манастири

Манастирът Седемте престола

30–31 България и ЕС

България и ратифицирането на Лисабонския договор

32–34 Бележки на екскурзовода

Легендите

35–36 Годишнини

Никола Вапцаров | Димитър Димов

37 In memoriam

Йордан Балуров

Първи ноември – Ден на българската духовност

*Те с нас са винаги, когато са ни нужни
в спокойни дни забравя ги човек.
Но дремем ли, те пак ни викат: – Спите ли?
Брани, юнак балкански, своята чест!
....Това са те, народните будители!
Пред тях прекланяме се днес!*

Всеки народ има велики празници, но само българският народ чества Деня на своите будители! Първи ноември е паметен ден от Вечния календар на България, сакрална дата, свързана с Българското възраждане. Той е част от нашия дух, от нашата съвест; възхваля на пробуждащата се сила в нашите корени.

На този ден всички българи отдаваме почит на създателите и пазителите на българската духовност – от раждането на писменото слово, през Средновековието, през петвековното османско владичество, завършило с над стогодишно Национално възраждане и освободителни борби. Почитаме паметта на духовните строители на Следосвобожденска България.

Първи ноември е дата, избрана да изразим своето преклонение пред големите българи, запазили в столетията под чуждо владичество национална гордост и памет, чувство за историзъм и вяра за съхранение; на огромно желание за свобода, за собствен език и право на държава, готовност за борба и саможертва.

А всичко започва с появата на писменото слово!

Да изваеш от безформената маса на едно население народ със свой образ, със сурова воля да осъществи своя жребий и да му дадеш ключ към безсмъртие – това несъмнено е едно Сътворение, извършено с мъдрите думи на легендата:

„ В началото бе Словото!“

Тежкия път на българското племе е озарен от двамата велики братя Кирил и Методий, първоучителите, които с грандиозното си творческо дело оглавяват безсмъртната плеяда на будителите.

Учениците им продължават тяхната просветителска мисия, верни на завещаната, че няма по-голяма сила за човека от въоръжаването му със знания. С езика си пък патриарх Евтимий поучава и прилича на „ бързотечна река, която напоява душите с разум“. Едва ли Паисий е подозирал, че от неговата История ще започне изгревът на българската свобода!

Но неговото име е записано със златни букви в народната памет, защото той внушава, че България е била силна и могъща; че е станала велика, когато редом с крепостите, са се изграждали и книжовните школи, че българинът трябва да знае своя род и език.

Възкресението на народа е свързано с имената на св.Иван Рилски, Софроний Врачански, Неофит Бозвели, Неофит Рилски, д-р Петър Берон; преминава през будните умове на заможни българи, вложили свои средства в създаването на училища за българските деца и на църкви за подкрепа на духовността и вярата. В редиците на будителите се нареждат и онези непокорни, горди българи, които с книга, с наука, с дух или с везаното „ Свобода или смърт“ оставят ярка диря в националното съзнание – Георги С. Раковски, Васил Левски, П.Р.Славейков, Хр. Ботев, Л. Каравелов, Ив. Вазов, З. Стоянов, Ал. Константинов и още много други родолюбци, които народът не само почита като светли личности, но и ги тачи като хора на духовния подвиг, на саможертвата – будителите на народната свая, съхранили през вековете моралните ценности на нацията.

Дълъг и пребогат е списъкът на стотиците знайни и незнайни духовни-

ци, книжовници, учители, оставили писмен знак за народната памет. Будителите запалват искрата на просветата и културата, а българските учители продължават с мисионерски плам да се грижат всеотдайно за израстването на бъдещето на България в храма на знанието – българското училище.

Образованието винаги е било в центъра на ценностната система на българския народ.

Учителят е посветен в изкуството на словото, благодарение на него децата познават магията на знанието.

Днес учителите от БСОУ „ Д-р Петър Берон“ в Прага продължават с възрожденски порив да създават, да творят, да дават знание.

Училището ни е медиатор между българския и чешкия език, култура, традиции; то е дом на младите надежди на България и отваря врати

към бъдещата им реализация в Родината, в Чешката република и по целия свят.

ПОКАЗАТЕЛЕН ПРИМЕР ЗА ДОБРОТО КАЧЕСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО В БСОУ СА УСПЕХИТЕ НА АБИТУРИЕНТИТЕ ОТ ВИПУСК 2009, КОИТО ДНЕС СА СТУДЕНТИ.

Те са нашата гордост и достоен пример за идващите след тях възпитаници на Българското училище в Прага. И тук е мястото да се отдаде заслужено признание, уважение и обич на всички учители, дарили сърце, знание и плам на своите ученици. От 13-те дипломирали се зрелостници, 9 са кандидатствали във ВУЗ – в България и в Чешката република и продължават образованието си.

В БЪЛГАРИЯ:

Елена Славчевска – Югозападен университет, Благоевград, специалност Икономика,
Валерия Чобанова – Великотърновски университет, специалност География и икономика,
Иглика Чобанова – Великотърновски университет, специалност Изобразително изкуство,
Илиян Илиев – Технически университет, Варна, специалност Информатика,

В ЧЕШКАТА РЕПУБЛИКА:

Петър Стоянов – Институт за международни и обществени връзки,

Прага, специалност Международни отношения и дипломатия,
Силвена Михалева – Висш икономически институт, Прага, специалност Финанси,
Радка Милева – Институт по приложно право, Прага, специалност Фирмено право,
Антоанета Кехайова – Колеж по икономика и право, Пшибрам, специалност Мениджмънт,
Мария Христова – Мендлов университет, Бърно, специалност Мениджмънт и икономика.

ДЕНЯТ НА БУДИТЕЛИТЕ ДОКОСВА СЪРЦЕТО НА ВСЕКИ БЪЛГАРИН.

Той е светъл празник и за БСОУ „Д-р П.Берон“ и бе отбелязан с подобаващо тържество. Пред окичените с цветя ликове на титаните на духа и словото учениците с внимание и трепет слушаха вълнуващото слово на г-жа Катя Начева. В него бе поставен акцент върху уникалното дело на будителите, които през целия си живот активно популяризират и извеждат в приоритет знанието за националната история и правилната употреба на майчиния език, както и преклонението пред родната култура и етнос. Най-ентузиазирани бяха учениците от началния курс и петокласниците, които с желание се включиха в празника, рецитирайки стихотворения и пеейки песни в чест на будителите. След тържествената част две пред-

ставителни групи ученици се отправиха към две значими за българите, живеещи в Прага, места – Бюстът на д-р Петър Берон и паметникът на светите братя Кирил и Методий на историческия Карлов мост.

Там те поднесоха цветя и венци в знак на почит пред делото на нашите будители.

Това е сигурен знак пред забравата, което е и послание към бъдещите поколения.

Защото будителите са сред нас; те са у всички, които дават своя опит и всеотдаен труд за пробуждане на българското самосъзнание и гордост.

Ролята на будителите в обществото е въпрос на силна вяра и гореща любов, на тежък труд и безсънни нощи в името на Отечеството.

Те ни съветват да обичаме своя народ, да презираме отцегургателите и родоотстъпниците, да съхраним националното си самочувствие и съзнание.

„Днес, от дистанцията на изминалите векове, още по-убедително звучат пророческите думи на Васил Друмев: „Един народ, който има съзнание, култура, писменост, наука, непременно ще има светла и трайна бъднина!“

Паметни слова, предизвикващи възхищение и благоговение!

Снежана Таскова,

Преподавател по български език и литература в БСОУ „Д-р П. Берон“

Българо-гръцка фолклорна среща

Кога оро заигра, сърце разигра

Традиционни танци и музика от Балканския полуостров накараха зрителите в залата да си спомнят за своя южен темперамент.

Изпълнени с печал и меланхолия са късните есенни и зимни месеци в Прага. Липсата на слънце като че ли приспива южните ни температури, обхващат ни депресивни настроения – родната ни земя е на 1200 км., а от лятото ни делят поне 200 дни. И тогава идва времето на срещите между стари и нови приятели. Търсим се и се намираме. Като срещнах за първи път Тасула Зисаки, тя ми заговори на чист български: „България е страната, която обичам. Там съм израснала. Мъжът ми е англичанин, ама ако знаеш как пее с мен български песни...“

На фестивала „Прага – сърцето на народите“ бях гледала гръцкия танцов състав „Акрополис“ и бях изненадана от близостта на фолклорите ни. Оказа се, „Акрополис“ са от Гръцкото

Оркестър „Акрополис“

сдружение в Прага, на което Тасула е председател. Ние, българите пък си имаме „Пирин“ в Бърно. И така се роди идеята да се съберем заедно на първата българо-гръцка фолклорна среща. Тя се проведе на 28 ноември в Прага в Дома на националните малцинства и бе организирана от нашите две сдружения: „Възраждане“ и Гръцкото сдружение в Прага. Стана благодарение на активното участие на танцовия състав на сдружение „Пирин“ от Бърно и танцовия състав и оркестър „Акрополис“ на Гръцкото сдружение.

Вечерта започна с изпълнение на „Пирин“, който представи танци от различни фолклорни области на България. След него танцов състав „Акрополис“ игра танци от няколко гръцки области. Голямо оживление настана в залата, когато двата танцови състава се хванаха на хорото под акомпанимента на оркестъра и вдъхновени от ръкоплясканията на ентузиазирания публика заиграха заедно. Всички изпълнения на оркестъра бяха съпроводени с бурни аплодисменти. Зрителите се включваха в песните, които знаеха. Когато накрая оркестрантите засвириха „Македонско девойче“, а присъстващите в залата запяха заедно. Музикалната част на вечерта завърши с едно общо хоро на което се хванаха гърци, българи и чехи. После следваше томболата, от която всички, които се бяха включили, спечелиха по нещо – гръцки и български подправки, български вина, дискове с гръцка музика и др. Накрая се събрахме да опитаме

Танцов състав „Пирин“

Танцов състав „Акрополис“

различни специалитети – кадаиф, баница, пита, сарми, салати. Някой опитаха от всичко по много, други – от всичко по малко... Пихме български мавруд и гръцка ричина.

„Защо не сме се събирали досега?“, ме попита един възрастен грък накрая. „Защото не сме се сетили“, му отговорих. „Но след няколко месеца ще бъдем отново заедно.“

Дни на българската култура в Прага – шесто издание

В Прага от 5 до 21 декември 2009 г. се провеждат Дни на българската култура. Те се организират за шести пореден път от сдружението на българската общност в Чехия „Възраждане“. Откриването на Дните е в Дома на националните малцинства в чешката столица с филма „Осъдени души“ на режисьора Вълко Радев, направен по едноименния роман на Димитър Димов..

На 16 декември в галерията на Дома на националните малцинства в чешката столица се открива изложба на български художници Бистра Бакалова, Луиза Станева, Елена Радичева, Борис Бранков, Стоян Генчев и Николай Златев, които живеят и работят в Прага. Ще бъде представено и литературното приложение „Съвременна българска поезия и проза“ на списание „Българи“, издание на сдружение „Възраждане“. Почитателите на съвременната българска литература очакват с голям интерес авторското поетично четене на Божана Апостолова и представянето на продукцията на издателство „Жанет 45“, което ще се проведе същата вечер в залата на Дома. Дните на българската култура ще завършат със станалия вече традиционен оперен концерт с участието на Анна Иванова-Тодорова, Любомира Попова и Пламен Прокопиев на 21 декември в Суковата зала на пражкия Рудолфинум.

Международно биенале „Изкуство на миниатюрата“ – Русе

Първият в България Международен русенски форум „Изкуството на миниатюрата“ с двете си издания през ноември 2007 г. и 2009 г. привлича редица български творци, а с изложбата в Прага през ноември 2009 г., проведена в Българския културен институт, отправи своята покана за участие към чешките художници, скулптури и фотографи. Приятно допълнение на русенския акцент към представителната обща изложба бе музикалният фон от изпълненията на известното българско Джаз студио – Русе с ръководител саксофониста Петър Петров.

ГОЛЯМАТА РЕКА

Съпровождащи към изложбата на Миниарта са рекламните анонси към уникалното културно-историческото наследство на Русе и региона, които с текст и визия разкриват големите възможности за културен туризъм в тази част на България. Те информирани отвеждат по туристически маршрути, оформени от вековното историческо развитие на Русе, неизменно свързвано и детерминирано от Голямата река. Градът от праисторическо време (наречен от археолозите Русенска селищна могила), преминава през античния кастел (наречен от римляните Сексагинта Приста), през средновековния Русе и Гюргевград, османския Русчук и следосвободенския Руссе и оставя на съвременния Русе да изследва, опазва и популяризира различни по характер и предназначение обекти с местно, национално и световно значение. Част от колективния продукт на специалисти от Регионалния исторически музей, русенски издатели и частни медии е предоставен за чешката публика от Туристическия информационен център към Община Русе. Надявам се в най-скоро време чешките граждани да бъдат гости на крайдунавския град – на път за българското черноморие.

МАРШРУТИ

На ползващите български и английски език изключително полезни са общия пътеводител „Маршрути“ с представени 8 атрактивни такива, отделно изведените маршрути „Сгради европейско наследство“ с DVD, „Храмове“ с DVD, „Крепости“ и „Фестивали“, както и брошурите за:

ИВАНОВСКИТЕ СКАЛНИ ЦЪРКВИ, обединени в изградения през XIII и XIV в. от българските царе манастир „Св. Архангел Михаил“, който представлява археологически резерват, част от световното културно наследство под закрилата на ЮНЕСКО;

БАСАРБОВСКИЯ МОНАСТИР, единственият действащ скален манастир в България;

КРЕПОСТТА ЧЕРВЕН, най-значимият средновековен град от XIV в. на север от Търновград, със запазена 12-метрова кула-стражница, прототип на възстановената Балдуиновата кула на хълма Царевец в столицата на Второто българско царство;
СЕКСАГИНТА ПРИСТА (в превод „Пристанище на шейсетте кораба“) – римският кастел от времето на император Веспасиан (69 – 79 г.), предшественик на съвременния град Русе;

ПАНТЕОНЪТ НА ВЪЗРОЖДЕНЦИТЕ, национален паметник – костница на 453-ма участници в Ботевата чета, в Червеноводската чета, в Априлското въстание и опълченци от руско-турската освободителна война (1877 – 1878 г.);

ПРИРОДНИЯТ ПАРК „РУСЕНСКИ ЛОМ“

един от 10-те такива в България, разположен по каньоновидната долина на последния, 10-ти приток на р. Дунав с красиви крайречни тераси, меандри, високи отвесни скали, зони с богато животинско видово разнообразие, пещери и скални образувания. Филмът на русенската Арена Медия със заглавие „Невидяната България“ увлекателно представя туристическите маршрути на Русе и региона.

СФОРМИРАНЕТО НА ГОЛЯМА ЧЕШКА КОЛОНИЯ В КРАЙДУНАВСКИЯ ГРАД

„Русенската“ презентация с отправените творчески и туристически покани към чешката аудитория се подсилва с един почти неизвестен, но интересен за нея аргумент, свързан със формирането на голяма чешка колония в крайдунавския град. Той е на научно ниво и е представен в мои публикации на престижни международни форуми

в Прага, София, Пловдив и Русе, които разширяват и задълбочават историческото познание за ролята на чехите в България след Освобождението, определена от българската бохемистика като цивилизаторска. Значимият русенски влог от професионалната реализация на чехите в България се дължи на мястото, което крайдунавският град заема в българското национално развитие през втората половина на XIX в. и началото на XX в. В този период Русчук на Дунава израства като българският град на модерността, на европейското и перспективното развитие, в който много от нещата се случват тук за първи път. Голямата река го превръща във важно търговско пристанище, което чрез най-удобната за онова време транспортна комуникация със Западна и Централна Европа и първата железница през Варна до столицата на Османската империя създава за България активни стопански връзки. Положението му на административен център на Дунавския вилает засилва икономическия и културния му потенциал, а след Освобождението го превръща в най-големия и бързо развиващ се търговски и индустриален град на Княжеството. Икономическата инвазия на европейските държави в земите по Долния Дунав определят Русчук за седалище на повече от десет чужди консулства, от които Австрийското (Австро-Унгарско) е най-

рано създаденото и е много активно. След образуването на Чехословашката държава, търговските интереси по Дунава водят и до откриването на дипломатическо представителство с официално назначените консули Алоис Прохазка от ноември 1924 г. до юли 1929 г. и Зденек Табек, който е на този пост до закриването на консулството на 18 февруари 1932 г., когато функциите му се поемат от чехословашката легация в София. „Градът на Баба Тонка“ преди и след Освобождението събира в своите очертания исторически личности, които пазят живата връзка с възрожденската епоха и на тази основа градят авторитета и влиянието на Русчук. В такава благоприятна обществена атмосфера и привлекателна работна среда на устремената към възход българска държава се реализира успешно чешкият културен и стопански модел, възприеман от русенци като европейски еталон,

утвърдени традиции и модерно развитие. Те приемат поканите, както на българските власти, основани на културната спогодба между Австро-Унгария и Княжеството, така и на местната власт, русенските частни индустриалци, предприемачи и банкери, на роднини и сънародници или на познати русенци. Всички тези обстоятелства оформят дълъг регионален списък на чешки новатори и съзидатели на съвременна България в различни направления и в значително по-широки хронологични граници. Изследването и популяризирането на тази проблематика лобира за развитието на съвременния българо-чешки културен и стопански диалог, улеснява и поддържа в традиция полезни двустранни партньорства и продължава доверието в днешното ни общо европейско общуване.

Диана Маринова,
куратор на изложбата

Сирма

Сирма Зидаро-Коунова е аристократична дама от българската общност в Острава, чието сърце е изпълнено с любов към България и към българската култура. Тя е председател на Българския културен клуб и вече няколко десетилетия „дарява“ голяма част от свободното си време на остравския клуб.

Първата ми среща с нея беше по време на президентските избори през 1992 г. На тези решаващи за демократичното бъдеще на България избори в Българския културен клуб в Острава, бях привлечена от чара и обаянието на една жена, която всички наричаха просто Сирма. Веднага усетих, че тя е душата на остравския клуб. Тогава разбрах, че е била една от най-известните изпълнителки на френски шансони в бивша Чехословакия. По-късно от самата нея научих, че в Остравското радио през 70-те години по политически причини (упадъчно френско влияние) са изтрети много от нейните изпълнения – от записаните 150 шансона са останали само 60.

Сирма е родена през 1934 г. в София семейството на скулптура Васил Зидаров. Майка ѝ Теодора Жиро произхожда от Женева, но умира млада – едва 31-годишна. Малкото момиче е отгледано от втората жена на баща си, която е българка от Охрид. Сирма завършва руска филология в Софийския университет, а Христо Бръмбаров ѝ преподава класическо пеене. Близки на семейство Зидарови са и Елин Пелин, Илия Бешков и Дечко Узунов. Сирма знае добре френски и с удоволствие пее френски шансони. Именно любовта към френския език я сближава с първия ѝ мъж – лекар от Острава, – с когото се запознава на „Златни пясъци“.

ОСТРАВА ВМЕСТО „САНТА ЧЕЧИЛИЯ“

И вместо на специализация в „Санта Чечилия“ надарената певица заминава за Острава, където се омъжва. По-голяма част от живота ѝ е свързана с този град. Там се раждат двете ѝ деца Ян и Сирма, там започва нейната концертна дейност. Хубавият глас, прекрасната външност и вродената артистич-

Микулчице, 2009 г.

ност ѝ помагат да се наложи в една чужда за нея среда. Пее в различни градове на бивша Чехословакия, гастролира в Полша, Германия, Австрия, Белгия и др. И навсякъде е много добре приета. Прави записи в чешкото и белгийското радио и телевизия. Носител е на голямата награда на Фестивала на радиото и телевизията в Лиеж за изпълнение на стара френска песен за Гаврош. Сирма успешно съчетава певческата си кариера с преподаване на руска фонетика във Философския факултет на Остравския университет, където по-късно преподава и български език. Издава няколко учебника по фонетика, интонация и ортография. Преподава пеене в катедрата по музикална педагогика към Остравския университет. Активно се занимава с преводаческа дейност. За Варненския драматичен театър превежда

четири чешки пиеси, а за чешката телевизия превежда от български на чешки документалните филми „Анна Томова-Синтова“, „Първата златна цивилизация“, „Соло за английски рог“ и др. През 2006 г. издава „Чешко-български разговорник“. От 1995 г. е съдебен преводач към Министерството на правосъдието на Чешката република.

БЪЛГАРСКИЯТ КУЛТУРЕН КЛУБ В ОСТРАВА

Вече няколко десетилетия Сирма участва и в културните програми на Българския клуб в Острава, на който е председател вече 16 години. За този период от време членовете на клуба се увеличават от 100 на 250 души. На клуба тя помага безвъзмездно, организира много чествания във връзка с български празни-

ци, приема фолклорни състави от различни области на България. „Българите в Острава са като чели „извадени“ от произведенията на Елин Пелин – добри по сърце, но и по български недоверчиви и критични“, казва председателката на остравския клуб. За „моите хора“, както тя нарича българите от Острава, е готова на всичко. Често съм я срещала в Прага, натоварена с чанти, пълни с документи, които се е наела да урежда в посолството, за да улесни възрастните членове на клуба, понеже на тях им е трудно да пътуват до чешката столица. Връщайки се в Острава, Сирма започва да организира празнуването на някоя от предстоящите празници – Бабинден, Баба Марта, 3 март, Великден или Коледа. За децата всяка година измисля интересни акции – детски карнавали, куклен театър, томбола – и ги осъществява с помощта на няколко ентузиастични членове на Остравския клуб. Програмите на Българския културен клуб в Острава са разнообразни – там чести гости са фолклорните състави „Пирин“ и „Китка“ от Бърно, както и гостуващи ансамбли от България или известни личности като Валя Балканска, Ненчо Воденичаров и др.

За библиотеката на клуба Сирма съдейства за закупуването на български книги. Самата тя живо се интересува от съвременна българска литература и „запали“ членовете на Остравския клуб да прочетат „Българските хроники“ на Стефан Цанев. Сега големият български писател има много почитатели в Острава. Не малко са благотворителните акции на клуба. По време на наводненията през 2005 г. клубът събира парична помощ в размер на 1200 евро, които Сирма Зидаро предава лично на пострадалите в община Елин Пелин. Най-голямата парична помощ в размер на 106 350 чешки крони българите от Острава даряват за паметника на Кирил и Методий, който бе открит през май тази година в Микулчице. Същевременно клубът подпомага финансово българските клубове в Усти на Лабе, Мост и Пилзен.

Остравският клуб начело със Сирма Зидаро се включва активно и в Дни-

С Арнощ Боровец

В Елин Пелин

В Острава

По време на концерт

те на България в Острава, проведени през ноември тази година в рамките на комуникационната стратегия на България за Европейския съюз.

Много от празниците на Остравския културен клуб като Бабинден, 3 март, Денят на Независимостта се показват в предаването „Бабилон“, а Сирма Зидаро е българската медийна звезда в тези предавания.

Тя е рядко съчетание от изтънчен аристократизъм и вродена интелигентност. Едно от най-ценните й качества е, че не само има собствено мнение, но е и готова да го отстоява. Не се поддава на манипулации и се ориентира съвсем точно в „перипетиите“ на българската общност в Чехия, както и в изкуствено създаваните от отделни индивиди проблеми, като при това винаги запазва вродената си дипломатичност.

Сирма живее вече 52 години в Чехия, но е запазила българското си гражданство. Нейният стремеж е българите да заемат равностойно място в обществения живот на Чехия и да бъдат приемани като едно сериозно и уважавано малцинство.

Мария Захариева

За нещата от живота с Райна Кабаиванска

На 15 декември се навършват 75 години от рождението на голямата българска певица и световноизвестната оперна примадона Райна Кабаиванска. По този повод публикуваме интервюто на Златна Костова с любимата на няколко поколения меломани оперна артистка. (б. ред.)

Дебютът в Ла Скала през 1961-ва год. на родената в Бургас артистка поставя началото на блестяща кариера, която разтърсва световните оперни театри от Париж до Рим и Мадрид, от Ню Йорк до Токио и Москва, от Залцбург до Венеция, от Лондон до Неапол, от Филаделфия – до Монако и Хамбург. И навсякъде, където на сцената излезе феноменалната Кабаиванска, публиката щедро я обсипва с цветя, възторжени аплодисменти и гореща обич. Това се случва и при всяко излизане на Примата в Зала България или НДК тук, в София, България.

Преди две години, на един концерт в Зала България (по повод откриването на музикалния сезон), аз, съвсем неслучайно, (вече бях уговорила интервю с Маестра Кабаиванска за предаването си „Добри познати“ по бившето радио „Нова Европа“) бях сред публиката.

Днес ще споделя с вас разговора си за нещата от живота – за срещата с публиката, за първите стъпки в професията, за дълга, за отношението родители-деца, за таланта и изминатия път – с една оперна икона: с един от големите гласове на България, чието триумфално шествие по световните сцени кара любителите на оперното изкуство да тръпнат в нямо обожание.

Райна Кабаиванска

Притаила дъх на един от първите редове, седях в очакване, а сърцето ми щеше да изхвъркне от вълнение и любопитство. Вече я бях наблюдавала „в акция“ – по време на два майсторски класа в Нов български университет, но не я бях чувала да пее на живо...

Усетих как при царственото ѝ излизане на сцената сърцето ми замря. Величествената ѝ осанка е неподвластна на годините. Погледът ѝ е все така млад, мек и пълен с обич. Красивото ѝ одухотворено лице озарява пространството наоколо. Усещането е за приповдигнатост и извисеност. Всякакви епитети се оголват от смисъл: нищо не е достатъчно силно или смислено, за да я обрисува. Райна Кабаиванска не се вмества в класическите естетически категории. Светостта, която тя излъчва, е категория от храмовото изкуство, категория, която използваме, когато съзерцаваме икона... Такава си остава Маестра Кабаиванска за няколко поколения любители на операта: икона.

Публиката става на крака, аплодира я, плаче, снима я, вика я на бис, покланя ѝ се, пее в нейна чест „На многая лета“...

Поздравявам я за онзи първи за мен концерт на живо и ѝ разказвам как съм се чувствала. Разпитвам я как възприема реакциите на публиката, които неизменно са такива. Суперлативите, които се използват за мен,

малко ме смущават, признава тя, притесняват ме. Смятам, че правя онова, което мога да направя – правя го винаги с голяма обич – и,

АКО ОБИЧТА МИ СТИГНЕ ДО ПУБЛИКАТА, ТОВА Е НАЙ-ГОЛЯМОТО МИ ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕ!

Дали след концерти с нейно участие рутината на професионалиста ѝ помага, спасява ли я от емоционално удавяне?

– Имала съм случаи, казва г-жа Кабаиванска, когато не съм била в най-добрата си физическа форма. Понякога, след прекарани здравословни проблеми, съм имала съмнения в силите си – дали ще издържа на обикновено тежките програми, които все още изпълнявам. Но на сцената неизбежно става някакво чудо – някакво метафизично явление! –

ЛЮБОВТА И ВЪЗТОРГЪТ НА ПУБЛИКАТА МИ ДАВАТ СИЛИ!

Още от средата на първата ария започвам да се чувствам добре, да се чувствам в свои води и да „плувам“ с най-голямо удоволствие... чак до бисовете. В този смисъл, за мен най-важни са преди всичко любовта и емоцията, която ми дава публиката. Това се доказва всеки път, когато излизам на сцената „без сили“ и завършвам с възторг!

Питам, дали някога е имала неприятни изненади на сцената, дали някога

гласът ѝ е изневерявал – все пак никой талант не е застрахован от приумиците на съдбата.

Аз съм рационален човек, отговаря ми певицата, така че неприятните изненади винаги съм успявала да ги избегна и, за щастие, на сцената никога не се е налагало да се извинявам, да казвам, че не съм в добра форма, но заради публиката, заради моята обич към нея, ще пея. Това никога не съм го правила, защото имам чувство за войнишки дълг (Тази моя старомодна етика на вярност към дълг!) –

**ДЪЛГЪТ ТРЯБВА НА ВСЯКА ЦЕНА
ДА СЕ ИЗПЪЛНЯВА И АЗ ВИНАГИ
СЪМ ГО ИЗПЪЛНЯВАЛА КАТО
ВЕРЕН ВОЙНИК!**

Думите на хората около нея са пропити от същото чувство на захлас и обожание, което тя събуди и у мен на онзи първи концерт. Представям си, че всички ѝ говорят така, всички говорят така за нея.

Наистина ли всички се държат така с вас?!

Опитвам се да я направя малко по-земна и обикновена, но идолопоклоническото чувство у мен е заело много голяма част от емоционалното ми пространство. Ще ми се да измъкна от биографията ѝ някакъв случай на различно от сценичното ѝ поведение, да я „приземя“: случка с котка, случка с приятели, случай, когато е стъпала без да иска в локва и е опръскала винаги безупречното си облекло... Отвърща ми със смях (смехът ѝ е чаровен!): Ама моля ви, аз водя един абсолютно нормален живот. Моят живот в никакъв случай не е живот на примадонна. Нямам секретарки, нямам фризьори, бодигардове... Аз се движа винаги сама. Обожанието не е точно това, което бих искала да получавам, защото смятам, че имам едно съвсем нормално отношение към всички. И може би хората не бива да ме идеализират, защото

**АЗ СЪМ ЕДИН НАПЪЛНО
НОРМАЛЕН, ОБИКНОВЕН ЧОВЕК.**

Онова, което може би ме спасява, е чувството ми за реалност. Ироничното ми отношение към мен самата.

Тоска, 1973 г.

**НИКОГА НЕ СЪМ ГЛЕДАЛА НА СЕБЕ
СИ КАТО НА НОМЕР ЕДНО,**

никога не започвам изречението си с „Аз, аз, аз... Аз – най-голямата; Аз – най-великата“. Напротив, винаги съм си мислела: Е, ето, днес ще мине, а утре ще пея ли – не се знае... И така си минаха почти... 50 години на сцената!

Връщам я назад, към детството. Започнах да свиря на пиано на 7 години, под натиска на майка ми, припомня си певицата. При рано-откритата дарба намесата на една строга и амбициозна майка май е за дължителна, нали? Е, моят случай не прави изключение. Майка ми – така... с попляскване и шамарчета! – ме караше да свиря, макар че на кое дете му се свири по час и половина на пианото всеки ден! Но после, когато започнах покрай свиренето и да пея това, което свиря, открих и гласа ми. Постъпих във Втора девическа гимназия и започнах да пея в гимназиалния хор, в който започнах да ми възлагат сола. Така именно открих гласа ми – съвсем случайно.

А иначе в училище винаги съм била отличничка и майка ми (тя преподаваше физика) винаги е имала други, „по-големи“ амбиции за мен. Вероятно се е надявала да тръгна по нейния път. Говореше се и за архитектура. И когато един ден казах: „Отивам в Музикалната академия“, думите ми дойдоха като шок и за майка ми, и за баща ми. Родителите ми, обаче, ми дадоха пълна свобода и при вземането на решения, и в изявите ми. Такава майка бях и аз за дъщеря си Франческа – майка, която дава абсолютна свобода на детето си. Франческа поетруден път – тя е археолог, макар да имаше възможност да има едно доста по-лесно съществуване, но аз никога не се намесих и никога нищо не ѝ казах, никога нямах смелостта да се намесвам в нейните решения.

**СМЯТАМ, ЧЕ МЛАДИТЕ ХОРА
ТРЯБВА САМИ ДА ИЗБЕРАТ
И ПОЕМАТ СВОЯ ПЪТ, ЗАЩОТО
В ЖИВОТА Е МНОГО ВАЖНО ДА
ОБИЧАШ ТОВА, КОЕТО ПРАВИШ!**

Дори ако трябва човек да се лиши от нещо, или дори от много неща. Всеки, който прави своя избор, неизбежно се лишава от редица неща през годините. Обикновено хората говорят за някакви „страшни жертви“, които трябва да се правят в името на изкуството, но ако човек обича това, което върши, жертвите не са чак толкова страшни и не тежат толкова много. Жертвите, се правят и от двете страни.

АЗ СЪМ БЛАГОСЛОВЕНА С ЕДНО МНОГО ХУБАВО СЕМЕЙСТВО! –

и мъжът ми, и дъщеря ми трябваше да свикнат с моите постоянни и дълги отсъствия, така че жертвите бяха и от двете страни. Това, което доста ми тежи – защото аз обичам да съм с хора, да имам приятели около себе си, да говоря, да общувам, да бъда информирана за всички страни на живота – а когато се пее много активно, това е невъзможно, защото трябва да се живее в една изолация: изолация в един хубав хотел, в едни хубави условия, но това не значи, че изолацията не може да бъде страшно скучна. Нали знаете – дори да е златна клетката, тя все пак си остава клетка! И преди концертите си обикновено се налага да се подлагам на тази изолация, да живея сама, без своите приятели...

Съжалявате ли за нещо, я питам. Ако сега бяхте в началото на кариерата си, как бихте извървели този път, какво бихте променили, щяхте ли да се забързате в някоя отсечка, да заобиколите друга...? Какво щяхте да повторите, какво – да избегнете?

Аз съм, уви, един много самостоятелен характер, и трябва да правя всичко сама, отговаря ми тя,

НЕ СЕ ДОВЕРЯВАМ НА НИКОГО!

Ето защо съм нямала, например, никога агент в живота си и съм правила всичко сама. Това е усложнявало много живота ми, защото е много по-лесно да се облегнеш на някого, но аз нямам това качество – трябва всичко да контролирам, за да зная как върви. Страшен характер! Вината е моя, разбира се, но смятам, че ако сега започвах, бих извървяла пътя си по същия начин, защото нямам никакви съжаления и угризения.

ТОВА, КОЕТО СЪМ ПРАВИЛА, СЪМ ГО ПРАВИЛА ВИНАГИ С МНОГО СТРАСТ И С МНОГО ВЪЗТОРГ!

Вече осма година Райна Кабаиванска провежда своя майсторски клас в София. За класа винаги кандидатстват над 60 певци от различни страни, възпитаници на различни школи, по-малко, или повече талантлив. Към всички обаче изискванията ѝ си остават едни и същи, по отношение на всички надеждите и очакванията

й са неизменно свързани с откриването на „големия талант“, защото, като че ли напоследък големи таланти не се раждат, споделя певицата.

ВСЯКА ГОДИНА ЧАКАМ ГОЛЕМИЯ ТАЛАНТ, ВСЯКА ГОДИНА СЕ МОЛЯ ТОЙ ДА СЕ СЛУЧИ СЕГА!

Защото много искам да предам всичко, което знам, целия си богат, 50-годишен опит („Не че ще се роди нова Райна Кабаиванска – това е невъзможно, защото всеки си носи своята индивидуалност!“), но дано да успее да дам на някого това, което нося като душевен заряд. Защото за мен не е толкова важен гласът, преди всичко

ЗА МЕН Е ВАЖЕН АРТИСТЪТ, АРТИСТЪТ С ЕМОЦИЯТА, КОЯТО ДА СТИГНЕ ДО ПУБЛИКАТА!

Това за мен е най-важното в нашия „занаят“. А световните сцени се нуждаят от големи таланти и ги очакват.

Златна Костова

Интервю за списание „Прическа и стил“

Езикът в туризма

„Въпрос: Виждали ли сте ножчето на моя чичо?

Отговор: Да, виждал съм ножчето на вашия чичо на пейката в градината на моята леля, която вчера изяде една ябълка“.

Навярно мнозина си спомнят описанието на уроците по чужди езици в „Автобиографията“ на Бранислав Нушич. „Езикът в туризма“ (издателство „Валентин Траянов“, София, 2008) е учебник, който не заплашва своите ползватели със сложни граматически конструкции, отговарящи на въпроси без информативна стойност. Предназначен за конкретна група – работещите в сферата на туризма, той цели да им помогне да си служат уверено с българския език при общуването с клиенти.

Учебникът представлява българската част от международния проект „Езикът в туризма. Ръководство за обучение и самообучение по български, словенски, словашки и чешки език за целите на туризма“, осъществен в рамките на програмата за професионално обучение на Европейския съюз „Леонардо да Винчи“. Българският колектив включва Йорданка Трифонова, Васил Райнов (Институт за български език към Българската академия на науките), Маргарита Младенова, Стилиан Стойчев, Диана Фингарова (Софийски университет „Св.Климент Охридски“) и Йордан Големинев (Международен бизнес и консултации).

Авторите са избрали за основа на

обучението лексиката, която е организирана тематично и покрива широк спектър от ситуации, с които работещите в туризма се срещат ежедневно: посрещане и изпращане на гости, отговаряне на запитвания лично и по телефона, резервации в туристическа агенция, обслужване на клиенти в хотел и ресторант, уреждане на оплаквания и рекламации, организиране на конференции, оказване на помощ в случай на здравословни проблеми или злополуки. Граматическият материал е умело дозиран, така че представя основните структурни особености на българския език. В поднасянето на упражненията не липсва забавният момент, което безспорно прави учебника освен полезен, и привлекателен.

Българското участие присъства и в чешката страна на проекта, ръководена от Албена Рангелова (Институт за чешки език към Чешката академия на науките). Освен че обединява усилията на хора от четири различни държави, проектът „Езикът в туризма“ е и резултат от сътрудничеството на

филолози и специалисти по туризма. Прагматичната му насоченост е гаранция, че обучаващите се по създадените учебници няма да отговарят като героите на Нушич: „Не, аз не говоря английски, но аз свиря на флейта“.

Маргарита Симеонова

Българският филм на режисьора Стефан Командарев „Светът е голям и спасение дебне отвсякъде“ спечели две награди на петото издание на италианския кинофестивал „Сатурно“. Той се проведе от 23 до 28 ноември в италианския град Алатри. Лентата получи голямата награда Златен Сатурн за най-добър филм, показан на фестивала, както и наградата за най-добър актьор на Мики Манойлович. Във филма на Командарев актьорът, известен като любимец на режисьора Емир Кустурица, изпълнява централната роля.

Филмът на Командарев беше отличен, защото показва едно невероятно пътуване из Европа в търсене на спомените и на миналото, обяви журито на фестивала, председателствано от актьора и сценариста Джон Франсис Лейн.

Българският филм „Източни пиеси“ на режисьора Камен Калев спечели голямата награда на 22-ия международен кинофестивал в Токио. Камен Калев получи също наградата за най-добър режисьор, както и за най-добър актьор, присъдена посмъртно на Христо Христов, който играе във филма себе си. Христов почина заради пристрастяването си към наркотици към края на снимките. Голямата награда на фестивала е придружена от чек за 50 хил. щатски долара. В надпреварата за спечелването ѝ участваха 15 творби.

„Източни пиеси“ бе отличен и с награда на младежкото жури и на 46-ия международен фестивал в турския курорт Анталия. „Източни пиеси“ участва в конкурсната програма на фестивала за международно кино. Наградата получи турската актриса Хатидже Аслан, която участва във филма.

България беше за мен винаги различна

Разговор със словашката славистка и познавачка на българската история, култура и драматургия Катарина Седлакова

Завършила си словашки език и славистика в Университета в Прешов. Освен полски си учила и български език. Владееш няколко славянски езика. Защо избра българския език? С какво се отличава той от останалите славянски езици?

В моментите, когато взимаме важни решения обикновено помага и случайността. Такава случайност за мен беше още едномесечният езиков курс по български език в България, който ми предложиха по време на четиригодишното ми обучение по полски език в Университета в Прешов. Всички ходят в България само през лятото, аз започнах да ходя там само през зимата. Докато на някои хора им харесват повече полските сиренки, на мен ми хареса българското кисело мляко. В Полша се чувствах като у дома си, а България беше за мен винаги различна.

Дисертационната ти работа беше в областта на лингвистиката. Кажеш ли нещо повече за научните ти търсения в тази област.

Дисертационната ми работа беше за националните герои, борбата им за народностна независимост и езиковите процеси по времето на националното възраждане. Това са били млади 20–24 годишни момчета, които са посветили част от живота си за доброто на народа. Времената се промениха и днес нито в Словакия, нито в България се извършват подобни дейности в тази възраст.

След защитата на дисертацията ти, си преподавала 4 години словашки език във Филологическия факултет във Велико Търново.

Докато в Словакия се занимавах преди всичко с изучаване на български език, в България преподавах

словашки език, в България преподавах словашки. Все пак трябва да призная, че словашкият език е много по-разбираем за българите, отколкото българския за словаците. Винаги съм си мислела, че ще работя върху проблемите на юга, но от погледа на българина, опозицията север-юг, следва да бъде променена в опозиция изток-запад.

В сътрудничество с Валерия Живова си съставила антология на съвременната словашка проза. Каква беше целта на този проект?

Публикацията е предназначена за студентите по словакистика в България, за които не е проблем словашкият текст и неговата съдържателна насоченост и същевременно им се предоставя, като на следваща генерация преводачи, ново пространство за реализация. Текстовете на словашки автори изразяват случая на обикновения млад човек, който се гневи, смее или плаче, докато говори за проблемите си на език, който останалите разбират.

Занимаваш се и с българска драматургия. Кои са любимите ти представления, актьори и защо?

Българската драма е изключителен феномен. Българите приемат театъра като „възможност, шанс за друг живот. Отдават се със страст на магията на театъра, заменяйки театъра с живота и живота с театъра.“ Веднъж прекарах една студена българска зима в театъра. „През този студен период на годината, българите показват горещия си темперамент предимно в театъра, а зрителите от първите редове умират от смях.“ През тази зима гледах почти всички български драми, които бяха в програмите на софийските театри. Имах щастие тогава да се запозная с Христо Бойчев, чийто театрални представления след това превеждах. Винаги си спомням с радост за нашата среща в ресторант „Будапеща“ в София. Избра една маса в заведението и каза: „Седни тук, за да видиш България“.

Издаде си книга за България – „На сбогуване“... Познаваш много добре българската народопсихология, исторически и географски реалии. Защо реши да пишеш за България? С какво те вдъхнови тази култура?

Книгата „На сбогуване“ е писана като израз на прощаването ми с България и българската земя. Излезе седмица преди тръгването ми от България. За нея Петер Мишак, председателят на клона на съюза на словашките писатели в Жилина, се изрази така: „става въпрос за една фина мозайка от възхитителни миниатюри, скици и рефлексии на авторката за пътуванията ѝ из Европа.“ Действително, става въпрос за мозайка от моите пътувания от последните десет години, но всички те имат един и същ референт, – всички те се връщат към България и отиват към нея, където преживях всички тези прекрасни моменти, които описвам в книгата.“

Как би характеризирала българската душа? Какви са приликите и разликите между българската душевност и словашката?

Българската душа съм описала в книгата си, където казвам, че е „особена, интересна и магична. Ключът за разгадаването на това тайнство се крие в историята. Станала е уникална смесица от тракийски, славянски и прабългарски етноси, разпръснати между културите на Европа и Азия, елински и романски влияния, езически и християнски идеи.“

Ако трябва да сравня българската душевност със словашката, бих се позовала на опозицията между емоционалното и рационално начало. Тази прекрасна импровизация, която прави от живота театър, започва да отсъства при нас словаците. Виждането на повечето българи за словаците съвпада и с моето мнение по въпроса, – те най-добре се разбират от всички останали народи със словаците както с думи, така и с поведение: „Полският език е за нас, българите, трудно разбираем, за разлика от чехите. Словаците са по-сърдечни, по-топли.“

С какво би искала да се занимаваш? С българско литературознание или езикознание? Кои са любимите ти български автори? А словашки?

Думата е скъпоценно бижу в каквото и да е отношение и затова се възхищавам от всички изследвачи на бижута, посветили живота си на това послание. Спомням си посещенията си у Йордан Радичков, което беше почти толкова магично, колкото и творчеството му. Въпреки че му се обадох по телефона предварително, преди да го посетя вкъщи, като влязох, ми подаде ръката си и се представи. Когато го попитах какво мисли за мненията на литературната критика, която го сравнява с магическия реализъм на Г. Г. Маркес, започна да се смее и ми каза, че това са измислили италианците. Като го помолих да ми надпише книга с посвещение, не взе химикала, който му подадох аз, а отиде до съседната стая, за да вземе майсторското си аристократично перо. И беше магично, че в книгата написа посвещение с дата от следващия ден (може би по погрешка), все едно, че през този ден аз дори не съм била там. Така че, прекарах няколко красиви момента на „острова на идния ден“...

Какви следващи проекти би искала да реализираш? С какво се занимаваш в момента?

В последно време довърших ръкописа за Самуел Захей, словак, прекарал целия си живот в България. Това беше изключително дълга работа и днес, когато вече наистина я приключих, имам усещането, че от мен си тръгна някой много близък;

някой, който дълго време е бил част от живота ми.

Знам, че си преводачка. Превеждаш от полски език. Какво е за теб преводаческата дейност? Какви качества трябва да притежава съвременният преводач на художествена литература?

Преводачът, подобно на актьора, интерпретира текста. Цялостното впечатление от дадена художествена творба, зависи от диспозицията на задачата и пространството, в които той се намира.

Обичаш да пътуваш по света и опознаваш нови култури. Книгата ти за България свидетелства за познанията ти по българска история и антропология на града. Кажете нещо повече за пътуванията си, какво получаваш от тях?

Обичам да пътувам, да говоря с хората по улицата и фотографирам лицата и ръцете им. За да опознаеш дадена държава, не стигат няколко дена, седмица или дори няколко месеца. Не би стигнал и цял един живот. Постепенно всичко става ежедневие и чужденецът разбира, че най-голямата атракция на града е вероятно самият той и решава да си тръгне за вкъщи, но някакво самолюбие го кара, както за това говори още Петер Карваш, да напише и отрази всичко това.

Димана Иванова

Всички цитати в текста са по книгата „На сбогуване“, София, Стигмата, 2009.

Katarina Sedláková. Tá ideme, Sofija: Stigmati 2009

Катерина Седлакова е родена на 13.3.1976 г. Завършва университета в Прешов през 1999 г. със специалност „словашки език и славистика“. Доктор на философските науки. Пише проза и поезия. Превежда редица драматургични творби между които „Полковникът птица“ на Христо Бойчев. Обича да рисува. Интересува се от история на литературата и по-специално от българо-словашките литературни връзки. Издаде е „SLOVENČINA PRE BULHAROV – pre pokročilých“ (Велико Търново, 2005 г.) и „Българо-словашки разговорник“ (Велико Търново, 2006 г.) в съавторство с Даниела Константинова. Катерина Седлакова има множество публикации в Словакия и България, както и участия на международни конференции.

10 ноември 2009 година – един непразнуван юбилей

Двайсетгодишната от 10 ноември 1989 година не беше тържествено отбелязана в България. И докато 17 ноември, началото на нежната революция в Чехия, е национален празник, а в Берлин тази година се устройха масови чествания по повод 20 години от падането на Берлинската стена, десети ноември в България бе както всяка година един сив делничен ден.

ПРЕДИ 20 ГОДИНИ

на 10 ноември 1989 г. ни бе съобщено, че се „удовлетворява молбата на другаря Тодор Живков да бъде освободен като генерален секретар и член на Политбюро на ЦК на БКП“ и му се изказва „дълбока благодарност за дългогодишната всеотдайната дейност в служба на партията и народа“.

Мнозина българи бяха изненадани от свалянето на Тодор Живков, който управляваше България цели 33 години. Те недоумяващо наблюдаваха кадрите по телевизията, които показваха 78-годишния пръв държавен ръководител, гледащ неадекватно в празното пространство по време на пленума на ЦК на БКП. За някой имаше повод за радост, други се опасяваха или бяха уплашени. Никой не излезе да празнува на улицата. Хората си предаваха информацията за свалянето на държавния глава почти шепнешком. Страхът, който душеше българите цели 45 години, не им позволяваше да реагират спонтанно. На десетоноемврийския пленум на ЦК на БКП на мястото на Тодор Живков за генерален секретар бе избран Петър Младенов. В заключителното си слово на пленума Петър Младенов казва: „Ние виждаме преустройството в България единствено и изключително в рамките на социализма, в името на социализма и по пътя на социализма“.

На България, за съжаление, й липсваше опитът на Чехословакия (Пражка пролет, Харта 77), Полша („Солидарност“) и Унгария (унгарското въстание от 1956 г.). Затова в родината ни не се осъществи нито нежна, нито кадифена революция, а един вътрешнопартиен преврат. Ние бяхме изненадани. Ние бяхме неподготвени. Някои българи дълги години не знаеха какво да правят

със свободата си, когато БКП спря да решава вместо тях кой е единственият правилен път към „светлото“ бъдеще.

„В тази зверски студена зима почти всеки ден призовавахме със стачки, демонстрации и протести за демонтаж на комунистическата система“, си спомня Желю Желев, който ръководи СДС в преговорите на Кръглата маса с комунистите. Рождената дата на Съюза на демократичните сили (коалиция от нововъзникналите политически организации и възстановяващите се стари партии) е 7 декември 1989 г. На 14 декември на митинг пред Народното събрание се иска незабавното премахване на чл. 1 от конституцията, гарантиращ ръководната роля на БКП. Тогава Пе-

тър Младенов произнася думите: „Да дойдат танковете!“ На 29 декември политбюро на БКП взема решение за връщане на имената на българските мюсюлмани.

Сред постиженията на кръглата маса са: отпадането на чл. 1 от конституцията за ръководната роля на БКП, премахването на Държавния съвет като орган и въвеждането на президентската институция, деполитизация на армията, полицията, съда, прокуратурата, дипломатията и насрочването на избори за Велико народно събрание.

През юни 1990 г. са проведени първите свободни многопартийни избори в следвоенна България. Нека си припомним обаче резултатите от тях. Спечелиха ги успелите да се прекръстят на социалисти комунисти. Всъщност обединяването на демократично мислещите граждани, става не на 10 ноември, а на 26 октомври 1989 г., когато органите на властта извършват побой над активистите от движението „Екогласност“, протестиращи в градинката на „Кристал“ и на 3 ноември. „На

3 ноември „Екогласност“ заедно с активисти от други организации направиха петиция, в която се включиха около 3000 души. Те се бяха насочили към Народното събрание, за да я връчат на премиера Станко Тодоров. Тази петиция се обявяваше срещу режима и искаше връщането на човешките права в България. Така преди падането на Живков положението в България вече беше станало неконтролируемо за режима, си спомня експрезидентът Желю Желев, автор на спряната от комунистите през 1982 г. книга „Фашизмът“ („Тоталитарната държава“). Подписката на „Екогласност“ срещу проекта „Рила – Места“ е подкрепена от над 11 000 подписа. Връчването ѝ в Народното събрание е съпроводено от шествие, превърнало се в първата демонстрация против тогавашната власт.

20 ГОДИНИ ПО-КЪСНО

Апатия, чувство да безизходност и отчаяние е обхванала голяма част от българите след двайсетгодишния мъчителен и за много от тях безперспективен преход. Гражданската енергия от онези времена на митинги и протести се изчерпа, ентузиазмът изчезна. Проникващата навсякъде корупция, забогатяването на шепа хора и тоталното обедняване на народа, доведе до пълното обезверяване на населението. Голяма част от интелигенцията напусна България. Страната ни започна да страда от хронична липса на интелектуален елит.

„България си остава най-бедната в ЕС, с огромен проблем с имиджа си в Европа и с едно от най-недоволните (според проучването на института „Пю“) от промените население“, пише Матю Брунвасер в статия, публикувана през ноември в „Ню Йорк таймс“ и „Интернешънъл хералд трибюн“. В нея той подчертава, че България е единствената страна от бившия Варшавски договор без институт за националната памет, който да извади историческите подробности на комунистическото минало. Проучване на изследователския център „Пю“ по повод 20-ата годишнина от падането на Берлинската стена сочи, че двайсет години след пада-

нето на комунизма българите (след украинците) са най-разочаровани от смяната на тоталитарния режим с демокрация. 20 % по-малко са тези, подкрепящи промяната. Ако през май 1991 г. 76 % са я одобрявали, то днес те са 52 %.

Срам трябва да ни е от „прехода за лична употреба“, реализиран само и единствено в България от целия източен блок. Срам от уникалните „мутри“ и техните създатели. И трябва да се срамуват не тези, които взеха баницата, а тези, които им я дадоха. Срам трябва да ни е от политическите убийства на прехода и още по-срамно трябва да ни е от тяхното неразкриване... Срам трябва да ни е и от авторитарните методи на новите демократи, които реализираха демократичния проект с тоталитарни тухли. Това пише в статията си във в. „Стандарт“ „20 години срамота“ известният български журналист Мартин Карбовски..

Днес много българи имат двойствено отношение към промените, настъпили преди 20 години. Те не са доволни от живота както преди 10 ноември 1989 г., така и от живота си след 10 ноември 1989 г. Според проучване на НЦИОМ сред 700 души, проведено от 3 до 6 ноември в София, изгубеното е повече (43%). Според 23 на сто постигнатото доминира над разрухата, а за 34% плюсовете и минусите на последните години се уравновесяват. „Като ера на разочарованието обаче оценяват изминалите двадесет години не само българите, но също унгарците и латвийците (според ре-

зултатите от допитване на Евробарометър, публикувано през февруари). Проучване, проведено през април в Полша от социологическата агенция CBOS, показва, че според 89 % от поляците корупцията е най-големият им проблем и едва 14 % смятат, че тя е намаляла през последните години

Десети ноември сложи началото на т.нар. мирен преход от тоталитаризъм към демокрация. Често тази историческа дата е определяна като дворцов преврат, спусната отгоре демокрация и успешен старт на комунистическия елит, който трансформира политическата си власт в икономическа. Всички тези определения са до голяма степен верни. Но българското общество все пак успя да създаде демократична алтернатива на преименувалите се комунисти. Премахнат бе чл. 1 от конституцията, гарантиращ ръководната роля на БКП и бе осъществен преходът към пазарна икономика. Днес в България има многопартийна политическа система и свобода на словото. Страната ни е член на НАТО и ЕС. Двайсетгодишният преход обаче доведе до забогатяването по нечестен начин на шепа хора и до ширеща се корупция. Днес бивши партийни водачи и наследниците им са предприемачи и политически лидери. Заради всичко това мнозина българи възприемат събитията от 10 ноември 1989 г. като ключова дата в българската история, но не и като повод за празнуване.

Мария Захариева

Присмехулният

Райко Алексиев

Преди 65 години на 18 ноември е зверски убит българския художник, карикатурист и фейлетонист Райко Алексиев. Създателят на известния хумористичен вестник „Щурец“ е пребит до смърт от представителите на „народната“ власт на 18 ноември 1944 г. През март следващата година е осъден от Шести състав на Народния съд по Дело №6, известно като делото на интелектуалците. Формалният повод за присъдата е карикатура на Алексиев, представяща Сталин с брадва в ръка, от която капе кръв, както и заради вица, че английският каучук е еластичен, холандският още по-, но най-еластичен е руският галош, побрал 150 милиона души.

Райко Алексиев е художник, карикатурист, фейлетонист, хуморист, журналист, кинематограф и издател. Той е потомък на стара солонска фамилия, роден е в Пазарджик, учи рисуване в София и последователно работи във вестниците „Македония“, „Зора“, „Българан“. Създател е на хумористичния вестник „Щурец“. Бил е близък с царското семейство. Още с появата на първия му пейзаж в „Изложба на младите“ през 1913 г. втората съпруга на цар Фердинанд Елеонора става негова голяма почитателка и откупува много платна на Алексиев.

Негови приятели са Александър Божинов, Александър Балабанов, Йордан Бадев, Андрей Николов, Данаил Крапчев. Алексиев е автор на няколко сборника с хумористични разкази и фейлетони, участвал е в няколко художествени изложби. Човек с будна гражданска съвест, той създава през 1932 г. Украинско-българско дружество заедно с Михаил Арнаудов, Елисавета Багряна, Асен Найденов, Панчо Владигеров. През 1925 г. снима филмът „Коварната принцеса Турандот“, в който играе ролята на Чарли Чаплин. Няколко пъти е бил председател на Съюза на дружествата на художниците, а днес галерията на Съюза на българските художници носи неговото име.

Алексиев натрупва богат опит като редактор във вестници и списания като „Българан“, „Барабан“, „Смях“. Дълги години пише сатиричната страница „Смях и закачки“ на в. „Зора“ с главен редактор Данаил Крапчев. Там през 1931 г. започва да печата и своята „Хумористична история за българите“. Псевдонимите му Гратис, Гуньо Гъсков, Козирог, Скитник Перо, Тома Чорни, Спартакус, Мъртва стража и Фра Дявола са добре познати на читателите. По време на бомбардировките в София дългогодишният председател на Съюза на дружествата на художниците Райко Алексиев издейства от Министерството на финансите сумата от 2 млн. лв., която спасява от гладна смърт семействата на много нещатни художници, евакуирани в различни села на страната. В мрачните дни около 9 септември 1944 г. кумът на семейство Алексиеви Никола

Мушанов ги снабдява с дипломатически паспорти, но Райко Алексиев отказва напусне родината, макар че и Александър Цанков го предупреждава за голямата опасност.

ВЕСТНИК „ЩУРЕЦ“

През 1932 г. Райко Алексиев взема заеми от няколко банки и основава хумористичния вестник „Щурец“. В първите години след появата му сам рисува карикатурите, пише статиите, фейлетоните и хумористичните миниатюри. В програмата на вестника пише: „Посрещнете с добро око вестник „Щурец“, защото той носи радост в притеснения ви от неволи живот. Той ще ви разказва неуморно за безобидните жалостиви герои от градове и села... Сегиз-тогиз ще ви разказва весели истории и интриги в обществото, ще се смее заедно с вас на своите и вашите недъзи, ще се закача с политиките и политическите партии, племена, групи, крилца и опашки. А когато зърне всички ония, които смущават неговото и вашето спокойствие, свирната му ще се превърне в освиркване, правдиво и безпристрастно освиркване, каквото заслужават много лица, факти и събития в нашия притеснен от неволи живот.“ „Щурец“ се списва в дома на Алексиев и излиза 12 години. Тиражът му от 50 000 го нарежда на челно място сред печатни издания през 30-те и 40-те години на миналия век. Във вестника работят и сътрудничат Ил. Бешков, Ст. Венев, А. Каралийчев, Тома Измирлиев, Е. Пелин, Н. Раки-

Райко Алексиев, „Момиче в гората“

тин, Ст. Костов, Д. Подвързачов, Д. Пантелеев.

„Пишеше като фъртуна. Сякаш беше някакъв предавателен апарат за всичко, което беше „фотографира“ в града – в кръчмата, в магазина или където се беше събирал с хора“, разказва в спомените си жена му Весела Алексиева.

„Всички партии са се споразумели да излязат със следната обща предизборна платформа: Подобрение на управлението за охрана на реда и за охраняване на тия дето са се нареждали. Стабилизиране на общинските финанси и финансово стабилизиране на общинарите. Нови грижи за народното образование и образуване на нови народни грижи.“ (в „Щурец“, 17 февруари 1934 г).

Няколко от героите на Алексиев стават нарицателни: Генчо Завалията – тип на преследван от злополучията нещастник, Гуньо Гъсков – глуповат, но практичен младеж, Нане-Гето – шоп одумник, Отец Тарапонтий – практичен духовник. „Приключенията на Гуньо Гъсков“ са публикувани във в. „Щурец“ в периода от средата на 30-те до 1942–3 г. Навремето Гуньо Гъсков е бил най-популярният комичен герой. „А ако знаете думата гадже, знайте също, че тази дума Фра Дяволо я пусна в обръщение. Неговият герой се казваше Гуньо Гъсков и Фра Дяволо разказваше за гуньогъсковите приключения с гаджетата. Тогаващите читатели си обясняваха един на друг, че гадже значело момиче на цигански и ако това е вярно, то гадже е една от малкото цигански думи, влезли

в българския“. (Димитри Иванов) В броя от 25 август 1944 г. на вестник „Щурец“ Райко Алексиев публикува своя Азбучник. В него срещу буквата „Б“ пише:

„България – математическо уравнение с много неизвестни в миналото и много неизвестни в бъдещето.“

АРЕСТЪТ

Райко Алексиев бил арестуван няколко дни след 9 септември в прочутата сладкарница „Цар Освободител“. Бил закаран насила в полицията от директора ѝ Лев Главинчев, шеф на Държавна сигурност и негов млечен брат. Следват нечовешки изтезания. Когато след половин месец разрешават на съпругата му Весела да го посети, той казва: „Така ме тормозиха, измъчваха физически и психически. Не очаквах, че ще направят това с мен. Аз обичах този народ.“

Някой писарушка ли бил, карикатурист ли, изпратил материал на Райко да го пусне във вестника. Обаче Райко не го поместил. И сега този седял срещу него с един шмайзер и повта-

рял: „Ти, мръсно, ти, софийски пущ, не пожела да печаташ текста ми, ама виждаш ли сега шмайзера!“ А Райко отвърнал: „Ти и четири шмайзера да нарамчиш, обаче от това, скъпи, няма да станеш нито карикатурист, нито хуморист...“

Други очевидци после ми казаха как онзи скачал с ботуши върху него и вероятно от това Райко е получил разкъсване на черния дроб. „Официалната версия за смъртта му е кръвоизлив от язва. Неофициалната – че е бил убит на 18 ноември 1944 г. Неговите убийци узаконяват престъплението си с посмъртната му присъда, издадена от Народния съд. Единственият, който защитил Райко Алексиев, бил колега му Александър Женов, който помогнал на вдовицата му и трите им деца. В качеството си на свидетел единствен Женов отхвърлил обвиненията срещу Райко Алексиев в инсценирано от т.нар. Народен съд дело. Жилището на бул. „Цар Освободител“ е обискирано и ограбено. Изчезва целият архив, ценни картини, бижута, изнесени са дори дрехите на Алексиев.

Весела Алексиева твърди, че голямата им дървена столова много скоро украсява дома на Антон Югов, министър на вътрешните работи по това време, а писателят Орлин Василев обзавежда жилището си с персийските им килими. Райко е откаран в Дома на слепите, превърнат от народната власт в затвор. Райко Алексиев умира на 18 ноември 1944 г. в болницата на Червения кръст.

ДЕЛО №6

Райко Алексиев е осъден посмъртно по Дело №6 (известно като делото на интелектуалците). 105 интелектуалци получават призовки за съда след 9 септември 1944 г. Някои успяват да избягат в чужбина, други умират, преди да бъдат изпратени в затвора. 60 от тях чуват лично обвиненията срещу дейността си, а останалите получават задочни присъди. Първото заседание на Шести състав на Народния съд е на 12 март 1945 г. Сред обвинените са вече мъртвите Данаил Крапчев, Йордан Бадев, Райко Алексиев. Свидетелите са 145 техни колеги.

Крум Кюлявков:

За Райко Алексиев, сега вече покойник. В 1941, като се върнах аз от Съветска Русия, той ме извика за сътрудник, като си въобразяваше, че Германия и Русия ще вървят заедно. Казах му, че мога да бъда сътрудник, ако не пише нищо против Съветския съюз. Той ми даде такова обещание и аз започнах да му сътруднича. Като започна войната със Съветския съюз, той обърна политиката си на 180 градуса. Не ме приемаше в къщата си и започна да дава карикатури, вредни за Съветския съюз – и, да извинявате за изрази, да пише: „Се се ре“.

Илия Бешков:

„Божинов не е водил политическа агитация за председателското място в Съюза на художниците. Преди всичко в конгреса изборът не се постави на политическа база. Божинов бе поддържан от „Родно изкуство“, от Дружеството и други хора, които смятаха, че Съюзът трябва да попадне в сериозни ръце, а не в такива като Райко Алексиев, комуто оспорвахме качествата на художник и т.н.“

Александър Жендов:

„Аз бях подпредседател на Съюза, а Райко Алексиев – председател. Той беше избиран три пъти от антифашистките среди за председател на Съюза. В своята дейност не само е толерирал, но въобще е забранявал всякакво гонение на комунистите в Съюза. Застъпвал се е за интернирани и арестувани

другари. Явявал се е да свидетелства на процеси. Въобще поведението му в Съюза е било антифашистко. „Щурец“ не съм следил редовно. Вестника имате и от моите показания няма

нужда. Материалното му положение беше бляскаво. При големия тираж на вестника имаше редовен доход от 150 хиляди лева. Този доход е само от вестника.“

ПОДНАСЯНЕ ОТГОВОРИ НА ТРОННОТО СЛОВО

От студа отговорът на тронното слово се е сгушил, защото го е страх, че Царят няма да му повярва на думите. Депутатите, облечени като за литературно-музикална вечеринка, влизат в Двореца. Като виждащ наредените по стълбите войници от ескадрона, земеделските депутати се уплашват, но Цанков ги успокоява, че нищо няма да им се случи.

Часът е 9. Всички партии са събрани в червения салон, само червената партия я няма. Тя обикаля отвън и си мисли: „Ако още веднъж ме поканят, ще се съглася.“ Никой, обаче, не я кани и тя си припомня народната мъдрост „Сърдит Петко, празна му торбата“. В червения салон Цено Табаков насмалко не се блъсва в едно голямо огледало.

Влиза Негово Величество на ергенски начала. Цанков му прочита словото, в което се говори за единодушието, на народа, за ред, финансова стабилност и пр. Старинните портрети по стените, навикнали да слушат подобни шегички, се усмихват под мустак. След прочитането отговора на словото почва отговорът на трапезното слово. Всички отиват към закуските да изпълнят дълга си. Илия Георгов веднага влиза в коалиция с евсиноградското вино, но още не изпил една чашка, викат го при Царя.

Царят го пита как е със здравето и той му казва, че е добре и че се чувства като млад юнец. Царят праща много здраве на Костуркова. Георгов казва „мерси“, но тайно, на ума си праща една псувня на разцепения радикал. Цено Табаков бива повикан тъкмо в момента, когато вече е изредил всички закуски и вина.

Той уверява Царя, че е легален и, че нищо общо няма с едиофронтофците. Старите портрети от стените пак се усмихват под мустак. Георги Марков Врабеца влиза смирен – ни лук ял, ни на лук мирисал – и се оплаква от Томов и от другите отцепени. Царят го успокоява, като му казва, че една цепеница, колкото и да се цепи, пак си остава цепеница. Кьорчев използва случая да напсува другите националлиберални крила.

Смилов му отвърща със същото, даже с гарнитура. Докато приеме представителите на всички партии, партийки, крила, съюзи, племена и други партийни дробички, минават 24 часа. В това време племената на Сговора със сплотени усилия унищожават закуските. Бай Цоню Бръшлянов вика: – Лапайте, момчета, докато сте на трапезата, че като излезем вън, клинци ще биете на студа.

Всички племена се уплашват от бъдещето и се сплотяват. След това всяко племе тайно отива при Царя и нарушава останалите племена. След като се свършва закуската, Негово Величество благодари на всички за съветите и мъдростта и заключава, че докато има такова единодушие, България я очаква щастливо бъдеще.

При тия думи картата на България потреперва от студ. Някои се мъчат да я стоплят, но Пижо, който тайно се е вмъкнал в салона, им казва да не я стоплят толкова силно, оти може да я изгорят. Всички си отиват по домовете с тайната надежда, че тяхната партия утре ще вземе властта. Б. Смилов и Кьорчев остават в коридора, за да спорят с кого от двамата Царят е говорил повече. Кавгата е от важно държавническо естество и затова се пренася чак в редакциите на двете „Независимости“.

Отговорът на Тронното слово остава да спи в шкафове при другите си събратя от миналото. Като си съблича горните нови дрехи, всички виждат, че освен външността му, всичко друго у него е старо, извехтяло и обикновено. Портите на Двореца се затварят с облекчителна въздишка.

Райко Алексиев

В. „Зора“, 25 декември 1927 г.

Райко Алексиев, „Искърското дефиле“

СЪДБАТА НА СЕМЕЙСТВОТО НА РАЙКО АЛЕКСИЕВ

След смъртта на съпруга си Весела Алексиева е арестувана и интернирана в град Дулово. Най-големият син на Райко Алексиев – Радослав, наследява художествената дарба на баща си. Радослав напуска България едва след като се разболява. Умира в болница в Германия. Александър завършва английска филология и през 1965 г. бяга в САЩ, където се занимава с политически науки и икономика. Връща се в България след 10 ноември

1989 г. като икономически съветник на Филип Димитров. Най-малкият син – Веселин избяга в Швеция. След него и съпругата на Алексиев Весела напуска страната и се установява в Майнц, Германия, където живее до смъртта си през 1994 г.

„ГОРЕЩО ЧЕРВЕНО“ ОТ ИВАЙЛА АЛЕКСАНДРОВА.

Авторката работи над девет години върху документални свидетелства и архиви за живота и съдбата на българската художествена интелигенция

от 30-те до 60-те години на миналия век. В основата на повествованието са записаните спомени на Весела – вдовицата на убития художник, фейлетонист и журналист Райко Алексиев. Към спомените на някогашната актриса от Народния театър Ивайла Александрова добавя документи от „Народния съд“ през 1945–46 г., документи за ликвидирани и оцеляли интелектуалци, своите авторски мисли и визии. Книгата е издадена от Издателска къща „Жанет 45“.

Мария Захариева

РАЙКО НИКОЛОВ АЛЕКСИЕВ (ПСЕВДОНИМ ФРА ДЯВОЛО)

е виден български художник, карикатурист, фейлетонист; неколнократен председател на Съюза на дружествата на художниците в България; сътрудник на периодичните издания „Барабан“, „Смях“, „Людокос“, „Българан“, „Маска“, „Зора“; основател, главен редактор и издател на един от най-популярните и най-продължително излизали хумористични вестници у нас – „Щурец“ (1932–1944), където публикува журналистически сатири, разкази, фейлетони, карикатури, пътеписи. Автор е на няколко сборника с хумористични разкази и фейлетони. Участва в няколко художествени изложби

Райко Николов Алексиев е роден в Пазарджик в семейството на българи бежанци от Солун на 7 март 1893 година. Следвал е литература в Софийския университет и рисуване в Художествената академия в София.

На 18 ноември 1944 г. е зверски убит от емисарите на „народната“ власт.

Алексиев става жертва на безмилостното прочистване на свободомислещи интелектуалци, предприето от комунистическата партия след преврата на 9 септември. През март 1945 е осъден посмъртно заради „антисъветска“ и „прогерманска“ пропаганда от т.нар. „Народен съд“ по известното Дело №6, по което са подсъдими 101 писатели, художници, журналисти, включително някои вече убити.

Творбите на Фра Дяволо са забранени по време на комунистическия режим. След падането на комунизма, писателят е реабилитиран и по инициатива на група интелектуалци и на съпругата му - Весела Алексиева, на негово име е основана фондация, която подпомага развитието на художествената и хумористична литература и карикатурните жанрове.

Наследството на Йосиф Шнитер

Тази година се навършват 95 г. от смъртта на арх. Шнитер. Пловдивчани са все още длъжници на знаменития архитект, когото обявиха за почетен гражданин на Пловдив. Напролет в градинката до Гроздовия пазар ще бъде поставен паметник на един от първите архитекти на Пловдив по проект на известния скулптор Цветко Сиромашки. Скулптурната композиция ще бъде реализирана на 10 метра от улицата, която носи името на Йосиф Шнитер, и от къщата, където е живял.

Шнитер е роден в Нови Биджов, Чехия през 1852 г. Завършил е Строителния факултет на Политехническият институт във Виена и е специалист по фортификации. Идва в България като доброволец в Руско-Турската война. Проектира понтонните мостове на Дунава и фортификационните съоръжения при атаката на

Плевен. Там е ранен и за проявен героизъм е награден със сабя от генерал Тотлебен. След войната се заселва в Пловдив, където живее 36 години. Започва частна практика, но по-късно през същата 1878 година е назначен за **главен инженер и началник на техническата служба на община Пловдив** – длъжност, която той не изоставя до смъртта си през 1914 г. Арх. Шнитер приема българско поданство през 1906 г., и след 36 години активна творческа дейност, посветена на обичания от него Пловдив, той умира като един от най-достойните му граждани, едва на 62-годишна възраст. Краят на големия архитект е също така драматичен, както е бил и целият му живот. През пролетта на 1914 г. се пуква водопроводът от Дермендере (днешното село Първенец) до Пловдив и заплашва да наводни града на хълмовете. Шнитер се заема сам да следи ремонта и това му навлича тежка бронхопневмония. Погребан е в скромен гроб в Централни гробища.

Йосиф Шнитер не е имал своя къща – живял е под наем, сменял квартира след квартира. Казват, че приживе е дарявал по-голямата част от хонорарите си на бедните. До преди няколко месеца съществуваше ъгловата къща на улиците „Преслав“ и „Йосиф Шнитер“, срещу малката бензиностанция. Сега на нейно място се строи поредната висока кооперация. Правнучка на големия архитект е доц. д-р Мария Шнитер, декан на Философско-историческия факултет в Пловдивския университет. Тя е внучка на големия му син, някогашния кмет на сегашния балнеологически курорт Велинград Йосиф Шнитер.

ПЪРВИЯТ ГЛАВЕН АРХИТЕКТ НА ПЛОВДИВ

Неговото архитектурно наследство е много голямо: проектира и ръководи изграждането на главното девическо училище (днес Градска художествена галерия) през 1879–81 г. и камбанарията „В память освободителям“ към катедралния храм „Св. Богородица“ /1880–81/. Тя е направена в т.нар. руски стил и представлява триетажна кула, стъпила на четири масивни стълба с купол.

По негови проекти са изградени църквите „Св. Георги“ /1881–83/, „Св. Кирил и Методий и Св. Александър Невски“ /1882–84/, камбанарията на църквата „Св. Петка“. От онова време е и къщата на книжовника и министър на просвещението в Източна Румелия Йоаким Груев /1883/. След участие като доброволец в Сръбско-българската война /1885/ Йосиф Шнитер се завръща в Пловдив. Достроява сградата, в която се помещава общинската управа непосредствено след Освобождението

Орозди бак

/1892/. Днес там е Природонаучният музей. Проектира нови сгради, между които къщата на книжаря Драган Манчов /1887/, на участниците в Априлското въстание братя Свещарови /1888/, на общественика Иван Герджиков, баща на воеводата Михаил Герджиков /1890/. За съжаление, тази великолепна къща с колони на улица „Шести септември“ е съборена и на нейно място е построена Търговско-промишлената палата, сега там е Съдебната палата. Негово дело е къщата на поборника Иван Андонов /1891/ на гаровия площад. Няколко сгради, строени по негов проект или с негово участие, са украсение на Главната улица в Пловдив. Първоначалното предназначение на разкошната сграда с колони на „Александър I“ е било търговска къща, собственост на фирмата „Орозди Бак“. През 1906 г. е продадена на пловдивчанина Саркис Куюмджиян. По-късно е откупена от БНБ. След промените и навлизането на частните финансови институции е препродадена на Хеброс банк. При строежа на сградата в края на по-миналия век са използвани строителни материали и технологии от Европа. Пруските сводове на сградата се поддържат от стоманени носещи греди. Това е първата сграда в Пловдив, която е строена с големи подпорни разстояния. По негов проект е и сходната сграда на гърба на „Орозди бак“, строена като доходно здание на Саркис Куюмджиян на „Отец Паисий“ и „Ст. Доспевски“.

Спомените, които Йосиф Шнитерни е оставил, са на много места из града – сградата на Найденович/Говедарови на улица „Гурко“ № 9 (там бе управлението на Пловдивската опера), къщата на Маринов на улица „Божидар Здравков“ №19, всъщност това е ъгловата къща с „Лейди Странгфорд“, къщата на улица „Отец Паисий“ 32, къщата на Тодор Милков на улица „Никола Генадиев“... В Стария град това са Розовата къща (сега хостел), строена за префектура, впоследствие градоначалство и окръжен съвет /1885–86/, сградата на АМТИИ/Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство/ и Педагогическа библиотека и, разбира се, шедьо-

върът Девическа гимназия /1881/. На улица „Бетовен“ по негови проекти са къщата на №2 от 1884 г., в която е живял Христо Гендов, т.нар. барон Гендович, и къщата на № 10 от 1883–84 г. – първоначално гласена за Стопанско училище, напоследък банка. Според правнучката на архитекта доц. Мария Шнитер, той строи по поръчка на Австро-унгарското външно министерство сградата на легацията на империята в Източна Румелия. Това е днешната Пиреус банк на улица „Бетовен“. На Главната улица трябва да отбележим хотел „Метропол“

в сътрудничество с арх. Вълкович, гипсова украса – Емануел Лупос, книжарницата на ъгъла на Джумаята/1885/, строена като доходно здание на Кондодимо, сградата на улица „Райко Даскалов“, където и днес е техническото отделение на Община Пловдив /1909/

ШНИТЕР ИЗГРАЖДА СЪВРЕМЕННИЯ ГРАДОУСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ПЛОВДИВ

Всички сгради, проектирани от него и строени под негово ръководство,

Бившата Девическа гимназия, днес
Градска художествена галерия

Техническият отдел на
Община Пловдив

впечатляват и днес с класическата си монументална красота. Но все пак, най-голямото творческо постижение на арх. Йосиф Шнитер си остава Генералният регулаторен план на Пловдив, който се явява и първият съвременен градоустройствен план на Пловдив, изработен в периода 1888–91 и утвърден с княжески указ през 1896 г. С него се решават комуникационни и инфраструктурни проблеми, създава се стройна зелена система на града и се съхранява архитектурното наследство, толкова важно за град като Пловдив, който е културната столица на България.

Чертежът му бил толкова мащабен, че той го работел в един павилион в Градската градина. Облечен от горе до долу в бяло, лягал върху огромния лист хартия и прилежно чертаел улица след улица модерния Пловдив. „Знаел е, че под Главната лежат останките на Римския стадион и е предложил улицата да бъде широка 54 метра! Но тогавашният Общински съвет решил ширината да е само 16 метра, колкото е сега. Първо дори са настоявали да е само 12 метра, колкото да се разминават два файтона, Шнитер едва е извоювал още 4“, разказва скулпторът Цвятко Сиромашки. Приемното здание и предгаровият площад също са построени по проект на арх. Йосиф Шнитер в края на XIX век. Женен е бил за баварката от благородно потекло Елиза, която на връщане от Константинопол се отбива в Пловдив при Антон Безеншек. Именно известният стенограф става кум на младото семейство, затова на негово име кръщават най-малкия си син – Антон. Големият носи името на баща си. Словенецът Антон Безеншек е и първият председател на Пловдивското певческо дружество /1896/.

Най-характерното за сградите на Шнитер е това, че те не падат – нито по време на Чирпанско-Пловдивското земетресение през 1928 година, когато $\frac{3}{4}$ от сградния фонд на Пловдив е разрушен, нито от ерозията на времето. Едновременно инженер и архитект, Йосиф Шнитер е конструирал здраво създанията

Розовата къща (днес hostel) в Стария град

Църквата „Св.св. Кирил и Методий“ в Пловдив

си. Извън Пловдив, той е проектант на новата църква в Батак /1912/ и на мъжкото училище в Асеновград /1891/.

ЦВЯТКО СИРОМАШКИ – СКУЛПТОР НА ПАМЕТНИКА НА ШНИТЕР

Цвятко Сиромашки, който е автор и на паметника на големия паркостроител Люсиен Шевалас, от години събира материали и живее с мисълта да създаде достоен паметник на първия пловдивски архитект. Композицията представя, освен образа на Шнитер, няколко каменни „изригвания“, които символизират

пловдивските тепета, като върху едно от тях е и камбанарията на „Св. Богородица“. В композицията присъства и градоустройственият план с монограма на арх. Шнитер. Общинският съвет е гласувал 15 000 лв. за проекта, но за реализирането му са нужни 80 000. Цвятко Сиромашки се надява на подкрепа от Съюза на архитектите, от сдруженията „Добротворие-БГ“ и „Св. Димитър“, както и от частни лица. Обещава имената на всички спонсори да бъдат изписани на плоча пред монумента. Той ще бъде висок около 3.5 метра, ширина – 2.5 м.

Пенка Калинкова

120 години от рождението на Владимир Сис

Тази година, на 30 юни, се навършиха 120 години от рождението на чешкия журналист българофил Владимир Сис (1889–1958). Роден в Моравия и свързал част от живота си с България, той става известен на българите с репортажите си за Балканските войни (1912–1913), а по време на Първата световна война – в служба на чешката кауза за независимост чрез дейността си в българската столица. В междувоенния период Владимир Сис е сред учредителите на дружеството „Българо-чехословашка взаимност“ и популяризира българската култура на страниците на „Národní listy“. По време на Студената война той е една от многото „забравени“ и „забранени“ теми за чешките и българските историци, защото се обявява срещу социалистическото бъдеще на своята родина. Едва преди няколко години чешкият журналист е изваден от забравата – на него е посветена конференцията в Хасково през 2003 г. „Владимир Сис и България“.

В този брой на сп. „Българи“ ще представим един малко известен епизод от неговия живот – личната му среща с цар Борис III преди 80 години в салоните на българската легация в Прага. Преди това Владимир Сис организира едно своеобразно „запознанство“ на чешката публика с българския цар и следвоенна България на страниците на „Národní listy“.

ЛИЧНАТА СРЕЩА НА ВЛАДИМИР СИС С ЦАР БОРИС III В ПРАГА

„Срещата“ на цар Борис III с чешката публика започва още с първите думи в уводната статия „Крал Борис III“: „Пристигна в Прага и е гост на президента на републиката. Чехословакия е първата славянска държава, която той посещава. Едва 24-годишен застава начело на държавата, в навечерието на нашата независимост“. Наред с явната си симпатия към българския цар, Владимир Сис не крие и своята съпричастност към унижената от световния конфликт държава, описвайки покрусата от поредната национална катастрофа: „Навсякъде цареше смут и облаци на черен песимизъм се стелеха над България. Националните идеали бяха погребани“. Нещо повече, раздираната от вътрешни противоречия страна е представена като потенциална жертва на болшевишка Русия: „От изток дойдоха нови черни облаци: Москва си хареса неспокойната държава за обект на своите пъклени планове. Кралят, министрите, лидерите на партиите трябваше да бъдат избити. България трябваше да се превърне в съветска република и да въвлече Балканите в пожара на световната революция“.

Въпреки трудностите, „България, останала без войска, изтощена икономически, притисната от репарациите, загубила вяра в справедливостта, не се поддаде. Стана чудо: тази малка земя, чиито жители бяха съсипани от жестоките поражения, в която цареше ужасна бедност, нравствена и материална, започна вътрешно да се съвзема, разкъса московската хидра, заздрави валутата си, постепенно спечели доверието на Обществото на народите и превъзмогна всички онези несгоди, с които далеч по-преуспели държави все още се борят“. Според Владимир Сис цар Борис III е човекът, който има най-голяма заслуга за възраждането на България и измъкването ѝ от бездната на песимизма. Народът „отново започна да вярва на своя владетел, който демонстрира демократична прямота и непосредственост, а в най-тежките моменти играеше ролята на страж над съдбините на държавата с неувяхваща вяра в по-доброто бъдеще“. Така, 10 години след края на Първата световна война България „се превърна в преуспяла държава, която изпълнява международните си ангажменти и допринася за заздравяване на балканските отношения и за укрепване на мира“.

Всеизвестна е слабостта на цар Борис III към пътешествията, която той наследява от баща си цар Фердинанд I. По думите на Владимир Сис „няма български край, който кралят да не е посетил“. Още като гимназист той пътува из Мала Азия, Африка и Средиземноморското крайбрежие. През 1929 г. посоката е съвсем друга – към Чехословакия. Впрочем, цар Борис III отдавна мечтае да посети страната – поне така твърди чешкият журналист, връщайки се мислено пет години назад. През 1924 г. двамата се срещат в Евксиноград, на брега на Черно море, където царят споделя пред него: „Искам да посетя Татрите, Словакия, да обикалям горите ѝ на лов за пеперуди, да раз-

копавам земята с мотиката, както в годините на моето детство. Нима със Словакия и нейното население не е било същото – в миналото те са били потискани, а сега свободни. Като момче се запознах с техните аспирации, преживяхах заедно с тях и исках да видя как живеят в своя собствена държава. Наистина, бих се уединил там, далече от политиката.“ Пет години по-късно двамата отново се срещат – този път в Прага, в салоните на българската легация, където цар Борис III дава интервю на Владимир Сис за „*Národní listy*“.

РАЗГОВОРЪТ НА ВЛАДИМИР СИС С ЦАР БОРИС III

За Владимир Сис тази среща представлява едно мислено „*връщане*“ в България, която смята за своя втора родина (неговата съпруга, Маня Стефанова, е българка). Ето как той описва атмосферата при срещата: „*Прие ме повече от сърдечно в салоните на българската легация в Прага. Имах чувството, че се намирам в България. Умелият стил на госпожа посланщата ми даде възможност да усетя атмосферата и дъха на българските салони, чиито стени и подове бяха покрити с пъстри пиротски, панагюрски и чипровски килими, с миндери, постлани с ръчно изтъкани цветни платове в народни мотиви, а по стените – портрета на домакинята, една от най-видните български художнички.*“ Става дума за Елисавета Консулова-Вазова (1881–1965), съпругата на пълномощния министър д-р Борис Вазов, известна с активната си културна и обществена дейност в Прага по време на престоя ѝ там (1927–1933).

В началото на разговора Владимир Сис представя царя на чешките си читатели – „слаб, донякъде приведен, сякаш от тежестта на много труден период от 10-годишно управление. Усмивнато, загоряло като на турист лице от ветровете на Рила и черноморския бряг. Меки сини очи. Бурбонски нос. Тъмни коси, вече доста прошарени. Вижда се, че външно и по характер в него се отразява по-скоро нежният образ на майка му, покойната Мария Луиза Пармска, отколкото на неговия Ко-

бургски баща. Непосредствен, демократичен и без поза. Именно в това човек може да почувства съвършеното благородство и зрялост на един истински аристократ, но преди всичко аристократ по дух. При това напълно побългарен. На дясната страна на ревера си носи мартеничка – червено-бял конец, който се подарява в България през март, за да предпазва срещу нещастия.“ Въпросното интервю няма нищо с традиционната представа за него, на принципа „*въпрос-отговор*“.

Това е по-скоро една емоционална изповед на царя. Именно Борис III започва разговора, в който „*отчетливо се долавя неговото френско „р“*“. Той говори не само като държавник, но и като обикновен човек, на когото „*нищо човешко не му е чуждо*“. Когато заговори за политика, тонът на гласа му е спокоен и сдържан. Стане ли дума за природните науки, за археология, изкуство, той моментално се променя, въпросите оживено ваят един след друг, а в очите му проблясва пламък и ентузиазъм. В това няма нищо чудно – при една от срещите му с Владимир Сис той откровено си признава: „*Когато съм много уморен или потиснат, отивам в работния кабинет на д-р Буреш, където, надвесен над микроскопа, по цели часове забравям, че съм цар*“.

„Вече пет години откакто не сме се виждали“, започна царят разговора, когато седнахме сами в съседния салон. И продължава, унасяйки се в спомени: „*Колко бързо минава времето! Когато в Евксиноград Ви обещах, че непременно ще посетя Прага и Вашия президент, в България беше все още неспокойно. Преди две години вече бях сигурен, че ще дойда до бреговете на Вълтава. Но се появили бурните македонски събития, последва ултиматумът от съседните държави. Бях принуден да прекъсна пътуването си и да се върна спешно в София. Миналата година отново реших да тръгна за насам. Но страшно земетресение в Южна България докара толкова нещастия и беди, че не посмях да напусна страната в толкова критичен за нея момент. Тогава целият свят прояви жива съпричастност с нашето всенародно нещастие. Особено Чехословакия. „*Národní listy*“ бяха първите,*

които призоваха обществеността да помогне и публикуваха покъртителни репортажи от трагедията в Пловдив. Какво впечатление направиха всички тези помощи от Прага, дело на Чехословашкия Червен кръст, щедрите пратки с дрехи и бельо. Още веднъж благодаря от сърце на чехословашкия народ за проявените благородни, братски усилия миналата година. Тук разбрах, че със събраните от него средства вестникът изгражда в Пловдив център за културното дружество в града „Дом на просветата“ (*Dům osvěty*). Великолепна идея – това ще служи за своеобразен паметник, напомнящ на Пловдив благородството на един братски народ, което той проявява в момент, когато зловещата природна стихия пресъздаде страховитата сцена на потопа пред стотиците хиляди очи. Наред с това, чешките изкуствоведи дариха част от своите произведения, които трябваше да бъдат продадени в полза на бедните студенти от опустошените краища на Южна България. Нима може да има нещо по-трогателно? Това е покъртителният разказ на Цар Борис III за голямото Чирпанско земетресение през 1928 г. Трусът е опустошителен за Пловдив и цялата област. Цар Борис III, който по това време е във Варна, пристига в Чирпан, а после заминава за Пловдив и ръководи акцията за спасяване на населението. Владимир Сис е този, който от страниците на „*Národní listy*“ призовава чешката общественост да дари средства за пострадалите. В резултат на тази негова благородна инициатива се събират 160 000 крони.

д-р Красимира Мархалева
по материали от „*Národní listy*“

Манастирът Седемте престола

Манастирът Седемте престола, известен още като Осеновлашкия манастир, се намира в северната част на Стара Планина, в живописната долина на малката река Габровница, само на 90 км от София. Затова той е популярно място за разходка в почивните дни.

Православното име на манастира е „Света Богородица“. Смята се, че той възниква по време на управлението на Петър Делян (внук на цар Самуил), който за кратко възстановява българската държава през 1040–1041 г. Съществува и мнение, че манастирът е построен по време на Второто българско царство. Светата обител се намира в близост до римска крепост, част от която и днес могат се видят след като се тръгне по стръмна пътека, започваща от манастира. Днешната порта на Седемте престола е взета именно от тези останки.

Освен историческите данни, има и легенда за създаването на манастира. Според нея, Седемте престола е основан от 7 боляра (или 7 братя), откъдето идва и името на Светата обител. Смята се, че 7-те боляра идват от Бесарабия през XI век и се заселват в Балкана с техните семейства. Установяването им в тези земи е свързано и с възникването на 7 села в близост до манастира – Осеновлак, Огоя, Оградище, Буковец, Лесков Дол, Желен и Лъкатник.

В началото на XVIII в., подобно на много други манастири и църкви по българските земи, светата обител е разрушена. В края на века Осеновлашкият манастир е възстановен от двама братя свещеници – Тодор и Марко от Тетевен, и с помощта на троянския майстор Стою. През 1848 г. тук е основано килийно училище. Манастирът има и собствена библиотека, която съдържа стари православни книги, включително една подарена от руската императрица Екатерина Велика.

Както повечето манастири в България, Седемте престола е ограден от висок каменен зид. Наред с църквата, разположена в средата на вътрешния двор, манастирският комплекс включва още камбанария (състояща се от две камбани от 1799 г. и 1940 г.) и две жилищни сгради. Църквата впечатлява с уникалната си композиция от 7 олтара – нещо, което не се среща в друг български храм. Четирите основни олтара образуват кръст и са отделени от главната зала с вътрешни стени. Други

два са в близост до вратата и са още по-изолирани – до тях се стига през малките входи на 2 параклиса. Последният, 7-ми олтар, е непосредствено срещу входа на църквата. Всеки престол представлява отделен параклис със собствени стенописи и иконостас и е посветен на български светец. Чудотворната икона на храма се нарича Рождество Богородично и се смята, че е донесена от п-в Атос малко след основаването на манастира. Впечатление прави и масивният полколей, наречен „Хоро“, по който се забелязват изящна дърворезба и рисунки на религиозна тематика. Всички стенописи в църквата са на повече от 100 години. Малкият двор веднага впечатлява посетителите със своята добре поддържана градина с много цветя, цъфтящи храсти и стари дървета. Стогодишната секвоя, която се намира в центъра на двора, придава допълнително очарование на местността.

Д-р Красимира Мърхолева

България и ратифицирането на Лисабонския договор

Месец ноември се оказва изпълнен със знакови за хода на европейска България събития. На 13 ноември, петък Чешката република депозира последната оставаща ратификация на Лисабонския договор. Така влязоха в сила реформите за функционирането на Европейския съюз. Два дни след съдбоносния петък, софиянци пък избраха за първи път жена-кмет на града. Същевременно бе приет и бюджета на новото правителство за 2010 година.

След като бе одобрен на втори референдум в Ирландия, Лисабонският договор получи доверието и на Чехия. И в този случай не липсваха трудности и напрежение. Чешкият президент и евроскептик Вацлав Клаус коментира, че е „фундаментално несъгласен“ с решението на Конституционния съд да обяви Лисабонския договор за непротиворечаш на конституцията на страната. Той добави, че „Чехия престава да е суверенна държава“. Въпреки това последователят на австрийската икономическа школа за свободен пазар е принуден да се съобрази с решението на Конституционния съд, даващ зелена светлина за влизането в сила на Договора за рефор-

Трябва да се спомене обаче и изключението направено за Великобритания, Полша и Чехия, които остават правно необвързани с Хартата. Договорът за първи път изрично посочва и възможността на страна-членка да напусне съюза. Към усилията да се засили демократичността на съюза трябва да се прибави и фактът, че от 2014 г. изчисляването на квалифицирането мнозинство при гласуване ще се базира на двойно мнозинство – на страни членки и брой хора. Двойно мнозинство ще бъде постигнато, когато решението е взето от 55% от държавите, представляващи най-малко 65% от населението на ЕС. Същевременно статутът на единно юридическо лице на съюза ще уве-

личи правомощията му за преговори, правейки го по-ефективен на световната сцена. Безспорно най-коментирани остават двата нови поста – президент и външен министър на ЕС (high representative или върховен представител ако трябва да сме съвсем точни). След месеци на догадки, предположения и спрягане на различни имена, включително това на бившия британски премиер Тони Блеър, обществеността научи, че европейските лидери са се спрели на две сравнително непознати фигури. Белгийският дясно-центристки министър-председател Херман Ван Ромпой става първият президент на Европейския съюз, а комисарят по търговски въпроси в Европейската комисия Катрин Аштън (лейбъристка) ще е новият външен министър на съюза. Очаква се новите постове да увеличат въздействието и съгласуваността на външната дейност на ЕС.. След обявяването на конкретните имена обаче, европейската преса оспорва възможността на тези непознати лица, почти без опит във външната политика, да стоят като равни на световната сцена до фигури като Обама, Ху Цзинтао и Путин. От друга страна, и двамата нови представители на Европейския съюз са дискретни хора на компромисите, което ще им помогне в усилията за сплотяване и изглаждане на търканията между страните членки и постигането на единна позиция по сложни международни въпроси. А именно това е едно от нещата, към които се стреми съюзът, преминал през достатъчно разногласия относно проблеми засягащи външната политика. България преживявя сляпото хвърляне от обятията на една супер сила

(навремето СССР) в тези на друга (САЩ в първото десетилетие на прехода ни), което не носи толкова облаги, колкото изглежда на пръв поглед. Една умело водена външна политика означава защитаване на националните интереси, наличие на достатъчно стратегически партньори и в някои моменти – силата да кажеш не. Оценката на някои партии в България на енергийните проекти с Русия (главно „Южен поток“) като рискови или неправилни поради опасността да „разсърдим Брюксел“ показват политическо късогледство. Още повече, че самият ЕС не се обявява против тези проекти. Шансът страната ни да бъде енергийно обезпечена и да стане основен енергиен възел в снабдяването на Югоизточна и Централна Европа не може и не трябва да бъде пропуснат. След противоречивите си първоначални коментари по енергийните проекти (АЕЦ „Белене“, „Бургас-Александруполис“ и „Южен поток“), новото българско правителство осъзна какво може да загуби и засега сериозни промени

или отказ от значимите проекти не се очакват. Една от целите заложили в Лисабонската стратегия (предвиждаща чрез необходимите реформи да превърне ЕС в най-динамичната и конкурентноспособна икономика в света към 2010г) заслужава особено внимание, най-вече за нас българите. Минимумът от средства заделени за научно-изследователска дейност според Лисабонската стратегия трябва да достигне 3% от брутният вътрешен продукт на всяка страна. В България парите отделяни за наука са под 0,5% от БВП, а още по-изненадващи звучат намеренията на правителството тези средства да бъдат намалени с 35%. Изказванията на финансовия министър Дянков, че по време на криза не може да бъдат заделени толкова средства за наука са изключително противоречиви. И докато западните ни съседи се стремят да увеличават разходите за научно-изследователска дейност, или поне да не ги намалят по време на криза, българската стратегия по въпроса очевидно е различна. Може

би и поради това нехайство, проявявано години наред към този важен сектор, мястото на БАН в класацията на научните институции в световен мащаб е 374, на СУ „Св. Климент Охридски“ – 986, а на МУ София – 2064. Обезпокоителна е и тенденцията от последната година, която се наблюдава при свободата на словото. България пада с 9 места в класацията за свободни медии на Репортери без граници и в момента се намира на 68 място. Освен това Европейската комисия заведе дело срещу България относно софийската система за битови отпадъци. Въпреки сложността на проблема, който се проточва вече с години и трябваше отдавна да е намерил решение, от софийска община декларира, че не са съгласни със становището на ЕК. МВР, Министерството на околната среда и водите и столичната община са изпратили писмено възражение до Европейската комисия. Сблъсквайки се с все по-високи изисквания, а и очаквания от европейско равнище, сред българите като че ли се наблюдава известно объркване. Както пише Deutsche Welle – 20 години след падането на Стената, Източна Европа е загубила много от еуфорията по капитализма. А българите са сред най-недоволните. В Украйна подкрепата за преминаване от комунистическа към многопартийна политическа система е намаляло с 42%, в България съответният процент е 24. Само 15% от българите са доволни от живота си. Безспорно на нас българите няма да ни навреди, ако спрем да виждаме нещата само в черно и бяло и ако започнем да извличаме поуки от историческите грешки, като същевременно чрез повече приемственост запазим това, което си заслужава. Никому нужно е безрезервното упование и очакване на „спасителя“, който ще ни изведе до обетования Запад. Може би просто е време да започнем да вярваме повече в самите себе си. Защото както казваше един американски лингвист „ако действаш така сякаш няма възможност за промяна към добро, такава промяна със сигурност няма да има“.

Деян Костов

Българският кандидат за еврокомисар Румяна Желева получи ресора „Международно сътрудничество, хуманитарна помощ и реагиране при кризи“, събщи президентът на ЕК Барозу. Тя ще работи в тясно сътрудничество с новоизбрания върховен представител на ЕС по външната политика Катрин Аштън.

Желаното от много източноевропейски държави ресор „Разширяване и политика по добросъседство“ получава чехът Щефан Фюле. Румъния получи ключовия ресор „Земеделие и развитие на селските райони“. Вивиан Рединг (досега еврокомисар по телекомуникациите) ще отговаря за важния за България ресор „Правосъдие, основни права и гражданство“. За енергетиката ще отговаря германец Гюнтер Йотингер, а Франция най-после успя да вземе вътрешния пазар, за който мечтае от години.

Легендите

Легенди, поверия, пикантни истории присъстват в разказите на всички екскурзоводи по света. Обичат да ги разказват, а и туристите им обичат да ги слушат. Приказки, легенди – всичко това е фолклор, както се казва още у нас – народно творчество.

Някой съчинил нещо, чул го тоя, казал го на оня, предавало се от уста на уста, съхранило с в народната памет, разказва се и до днес. Така пише по дебелия книги. Но този някой някога е живял, познавали са го, чули са от него историята, втори някой с времето прибавил нещичко, друго пропуснал и така. И тъй като неволно и аз станал един такъв „някой“, ако ви се случи някога някъде, без да подозирате, да чуете съчинена от мен история, която е добила гражданственост, както се казва, поне да знаете кой е авторът ѝ. Не го правя от суета или заради запазване на авторските права, намирам го забавно, затова и го разказвам, така или иначе по-късно може да стане фолклор, главно да се разказва и да носи удоволствие на тези, които слушат.

МИГРАЦИЯ НА СЮЖЕТИТЕ

Една от най-често разказваните от екскурзоводите в България легенда е за виното „Мавруд“, другата – как Бог раздавал земя на различните народи и как българинът дошъл последен, когато всичко вече било раздадено. Бог го попитал защо

щедра. Като историята с пръчките на хан Кубрат, дето ги чупел една по една, но в сноп никой не можел да ги счупи. Има я и при Езоп, и във фолклора на други народи. Специалистите наричат това „миграция на сюжетите“. Но легендата за Мавруд си е само наша, уникална, не знам друг владетел да е унищожил лозята /а, Горбачов се опита да стори нещо такова, ама за щастие не успя, спомняте ли си?/, а и виното с това име, ако не се лъжа, е запазена българска марка. Не, не бързайте да ме смятате за луд, не съм я съчинил аз тази история, припомням я, защото някога отдавна, като я разказвах на чешки туристи от Слънчев бряг и завърших с думите: „Името на този юнак, спасил царската дъщеря от змея, било Мавруд, та в негова чест, виното, което му давало силата, било наречено Мавруд“, седящият зад мен водач, чешки детски писател добави „– Живяли дълго и щастливо Мавруд и принцесата. Родила им се прекрасна щерка, която нарекли Гъмза“. Ха-ха, на това му казват в десятката, та това бяха най-популярните български вина, внасяни по онова в Чехословакия, как само му хрумна?!

Та покрай „щерката Гъмза“ и аз, да не остана по-назад, започнах да си съчинявам туй-онуй, да прибавям към познати истории и нещичко от себе си.

ЛЕГЕНДАТА ЗА ЛЕЧЕБНАТА КАЛ В ПОМОРИЕ

За свой най-голям успех обаче смятам легендата за лечебната кал в родното Поморие, която съчиних преди повече от трийсет години и на времето разказвах на чешките туристи, като съм провеждал екскурзии по нашето Черноморие. Ето и самата легенда: Някога, много отдавна, когато край брега на Черно море вече ги нямало нито крепостните стени, нито славата на старото Анхиало, което в далечните векове често сменяло своите господари, отваряло широко порти ту за византийски василевси, ту за български царе, докато накрая дошли турските паши, прогонил и едните и другите владетели и сами се настанили там за векове. Та някъде тогава, когато в покрайнините на вече малкото рибарско градче, известно със солта и лозята си, живеела в колиба край

така късно и като чул, че нашенецът бил на нивата и трябвало първо да се свърши работата, Господ се трогнал от неговото трудолюбие и му дал парче от рая. Прекрасно! Да, ама същата история чух за Гърция, а сигурно я разказват навсякъде по света, където природата е била

морето с баба си и дядо си красива бедна девойка. Казвала се Калиопа, сиреч „краснолика“ на гръцки. /Не случайно избрах това име. Векове по-късно в същия град, в красавица със същото име ще се влюби младият телеграфист от Чирпан Пейо Крачолов и ще ѝ посвети прекрасна поема, а д-р Кръстев ще го нарече Яворов/. Такава красавица в Анхиало още не се била раждала. А имала и златно сърце. Кой ли не би искал да има такава мома за невеста? И както става в приказките, нейната любов успял да спечели синът на най-големия чорбаджия в града, да го наречем Арис. И не защото бил богат, а защото също бил красив и имал добро сърце, сиреч не с богатството си, а с красотата и добротата си. Естествено, майка му и баща му имали вече избрана друга снаха, от богат, знатен род, но синът им не искал и да чуе. И тъй като бил единствен и не могли да му скършат хатъра, вдигнали голяма сватба и Калиопа сменила колибата с палат. Ала в новия ѝ дом много щастие за нея нямало. Знае се на какво са способни свекървите, особено когато снахата е нежелана. На всичкото отгоре рожба не идвала. Разбира се, по онова време за това винели единствено и само булката. „– Да я натириш тая яловица, казвам ти!“, дочула веднъж случайно свекърва си да гълчи мъжа ѝ. Болка пронизала сърцето ѝ. Тогава разбрала защо Арис все мълчи, взел да слабее, ще то повали лоша болест. Знаела болката му Калиопа, знаела и колко много я обича, как силно желае да стане баща. И тъй като и тя много го обичала, решила да изчезне от живота му, та да си вземе друга невеста и тя да му роди дете. Но как да го спори без да му нанася още болка? Ако се удави в морето, все някой ден вълните ще изхвърлят тялото ѝ и ще причини още болка на любимия съпруг. И тогава ѝ хрумнало. Ще нагази дълбоко в соленото езеро край града, ще потъне в дълбоката му кал и никой никога няма да я намери. Така и сторила. Измъкнала се в лятната нощ тайно от дома си, отишла при езерото и навлязла във водите му, потъвала полека в калта му, а сълзи се стичали по красивото ѝ лице.

В един миг водите край нея се раздвижили и отпреде ѝ се изправил водният дух на езерото. „Знам болката ти, красавице. Не се бой, ще ти помогна. Идвай тук при мен всяка нощ да се радвам на красотата ти, навлизай във водите ми, потъвай в калта ми и я остави да прониква в теб. Прави го седмица, две. Продължи да обичаш мъжа си и ще видиш, ще се сдобие с рожба.“ Послушала го Калиопа, изпълнила повелята му и наистина станало чудо! След време трепнал живот в утробата ѝ, снагата ѝ взела да се налива и когато му дошло времето, родила момче, здраво, красиво, с големи умни очи. Дали му царско име – Василис. Когато разказвам това, тук правя малка емоционална пауза и добавям: „Чухте историята на моя пра-пра-дядо, която знам от баба си, а тя – от пра-, пра-баба си.“ Естествено, настъпва весело оживление сред слушателите ми. Не съм се връщал към тази легенда отдавна, тъй като отдавна вече не съпровождам чешки туристи по нашето Черноморие. Споменавах съм съчинението си пред колеги, дано са я запомнили и я разказват и до днес, когато минават край Поморие. Дано добие славата на прочутия анекдот за яловите булки и поморийската лечебна кал. В България се знае за вълшебното въздействие на поморийската лечебна кал при лечение на бездетност, от десетилетия в града функционира калолечебница, която вярвам е помогнала на много семейства да се сдобият с радост. Отдавна, много преди още всемогъщият туризъм да завладее и обезобрази Черноморието ни и родното ми градче, из страната, като се кажеше Поморие и лечебна кал, се подемахме следният анекдот: Дошла млада бездетна булка от София да прави кални бани с надеждата да се сдобие с рожба. Върнала се в София, след девет месеца родила. Щастлива препоръчвала на приятелки със същия проблем да отидат на лечение в Поморие. Пристигнала една от тях, намерила адреса за

квартира, който ѝ дала приятелката ѝ, предала поздрав на хазайката, съобщила добрата новина и казала, че и тя има същия проблем и че затуй е дошла. „Хубаво си ресила и досла, булка – рекла хазайката-гъркиня. – Квартирата е свободна, калните бани и те са тук, но момчето ми го няма, го взеха вчера запас.“

АНЕКДОТИТЕ

Стигнахме и до вицовете, стара моя слабост. Не липсват и в моите екскурзоводски разкази. Разказвам известни, често стари анекдоти, които адаптирам съобразно слушателите си. Най-вече за пред гърци, знам, че това ги разсмихва и ласкае. Ето два примера. Първият анекдот съм го чувал за арменци, но аз казвам, че това се е случило с гърци, защото ситуацията, в която изпадам често, когато трябва да им кажа нещо, а те не спират да дърдорят помежду си, е същата. Група гърци, казвам /в оригинала арменци/, посетили Ниагарския водопад. „– Ако спрете да говорите помежду си – рекъл екскурзоводът, може и да чуете шума на водопада!“ Вторият виц е чешки, аз само съм прибавил гръцки момент. На „Вацлавския площад“ инсталирали

автомат, който отговарял на всякакви въпроси. Пускаш десет крони, задаваш въпроса и получаваш отговор. Недоверчив чех, знае ли човек в тези времена дали не е да лавера или измама, минавайки край автомата със сина си, решава да жертва десет крони и да провери. Дава десет крони на сина си и му казва: „Ще се скрия там зад ъгъла. Иди, пусни монетата и попитай къде е баща ми, да видим какво ще

ПРАЖКИЯТ МЛАДЕНЕЦ В ЦЪРКВАТА „ПАНИ МАРИЯ ВИТЕЗНА“

Знае се, че тази восъчна статуетка от 17 век е закрилник на децата и че при молитви помага за появата на деца в семейство, където те липсват. Моят коментар: „Ако имате проблем, че дете в семейството ви не идва и не идва, и ако не може да помогне кум, сват, съсед, добър приятел, доктор, малкият Христос сигурно ще ви помогне, трябва само много да му се помолите!“ Едва ли има някой, който да не знае за поверието, че ако положиш длан върху изображението на падащото в реката тяло на Ян Непомуцки на паметника му на Карлов мост, и си пожелае нещо, то то ще се сбъдне. И аз го казвам на моите туристи, но и добавям: „Трябва обаче силно да вярвате и да имате много търпение, за да се сбъдне желанието ви. Аз например го сторих с желание да дойда да живея в този красив град, но се наложи да чакам цели трийсет години да падне комунизмът, та чак тогаз да дойда и да остана тук.“

БРОНЗОВИЯТ КРЪСТ

Наред с паметника на Ян Непомуцки, върху парапета на едно място има и полегнал бронзов кръст. Тази година наскоро сложиха и декоративна решетка с барелеф на тялото на светеца във водите на Вълтава. Говори се, че точно от това място

бил хвърлен в реката. Случвало ми се е да водя индивидуално младоженци или да имам такива в групата си. На тях казвам, че ако покроят с дланите си въпросния кръст и се целунат, ще живеят дълго щастливи заедно и с много деца. Милите, правят го и много се радват на думите ми. Пак за влюбените съм си измислил и друга история. Често гръцките групи в Прага купуват или имат в програмата разходка с кораб по Вълтава. Аз ги съпровождам и соча това наляво, това надясно и прочие.

КАРЛОВИЯТ МОСТ Е ВЪЛШЕБЕН

Като наближим Карлов мост, казвам, че този мост е вълшебен. Който мине под него с любимия си човек и го целуне точно под моста, любовта им ще остане завинаги. Като доказателств о добавям, че аз съм го сторил с лодка преди много години, за да целуна жена си и че има ефект – горката, вече повече от четиридесет години няма отървяване от мен. Не забравям и тези, които са сами. Тях пък съветвам: „Обичате ли някого, а той дори и не подозира или е далеч от вас, затворете очи, представете си лицето му и ... Абе, измишльотини, ама на хората им е драго да ги слушат и им се радват, а и ме помнят с добро. А има ли по-хубаво от това да раздаваш радост? Та така...

Васил Самоковлиев

Снимки: архив

ти кажи тоя автомат.“ Детето отива, пуска монетата, задава въпроса и автоматът отговаря: „Баща ти в тоя момент е на вилата си в Крит и вечеря със семейството си. Ама да не вземеш да кажеш туй, което чу, на оня глупак, дето се крие зад ъгъла!“. Ако съм с кипърци, казвам Кипър. И едните и другите са във възторг, нали се смятат за големи мъже и любовници!

Вицовете разказвам за разтуха и забавление, със същата цел съм измислил и нещо като поверия за познати места из Прага, посветени на най-красивото човешко чувство, на любовта. И там има голям успех, не мога да не се похваля. Като виц звучат и коментарите ми за всеизвестни неща от Прага.

100 години от рождението на Никола Вапцаров

На 7 декември 2009 г. се навършват сто години от рождението на големия български поет Никола Вапцаров. Поетът, който е разстрелян за антифашистка дейност през 1942 г., остава в българската литература с със своя уникален поетичен почерк. Творбите му са преведени на 60 езика. Заради изключителния си принос в световната култура и литература

Вапцаров е обявен за личност на 2009 в календара на ЮНЕСКО
Той е единственият българин, станал носител на Почетната награда за мир, присъдена му посмъртно от Световния съвет за защита на мира и връчена на неговата майка през 1952 г..

Роден е на 24 ноември (нов стил 7 декември) 1909 година в Банско. Бащата му – Йонко Вапцаров е виден деец на ВМРО и се познава лично с цар Фердинанд, Гоце Делчев, Яне Сандански и Яворов. Йонко Вапцаров спасява живота на пратения на фронта Борис III, който по-късно подписва смъртната присъда на сина му Никола.

Младият Вапцаров учи в Разложката гимназия (1924–1926) и в Морското машинно училище във Варна (1926–1932). Постъпва на работа във фабриката на „Българска горска индустрия“ в с. Кочериново. През 1932 година Вапцаров се запознава със своята бъдеща съпруга – Бойка Димитрова. Уволнен е от работа през 1936 година. Премества се в София, където е дълго време без работа; тогава умира и синът му Йонко. След

това поетът работи като техник във фабриката на братя Бугарчеви и като огняр в железниците и в Софийския общински екарисаж. Единствената му стихосбирка „Моторни песни“ излиза през 1940 г. През 1940 г. събира подписи в Пиринско, по т. нар. „Соболева акция“. Заловен е и е интерниран в Годеч. След завръщането си в качеството си на ръководител на Централна военна комисия при ЦК на БКП се занимава с минноподдривни дела срещу немските войски. На 4 март 1942-а е арестуван. Молбите на близките му за помилване не са удовлетворени. На делото е разпитвана Елисавета Багряна, която тогава не познава поезията на Вапцаров и не защитава поета. На жена си той посвещава „Прощално“ – стихове с които остава в антологията на световната любовна лирика. На 23 юли Военнополевият съд произнася присъдата на Вапцаров: „В името на Негово величество... за противодържавни деяния осъжда на смърт чрез разстрелване...“ и още същата вечер е разстрелян, заедно с Антон Иванов, Антон Попов, Петър Богданов, Георги Минчев, Атанас Романов и др. (общо 12 души) на Гарнизонното стрелбище в София.

Изложба „Реликви от наследство на Никола Вапцаров“

Честванията на 100-годишнината от рождението на световноизвестния поет и антифашист започнаха с изложба „Реликви от наследството на Никола Вапцаров, изградена само с оригинали от Вапцаровото наследство.

Премиерата на документалния филм за Никола Вапцаров „Ти помниш ли“, чийто сценарист и режисьор е Мая Вапцарова, бе част от Националната програма за честване на стогодишнината от раждането

на поета. Екипът на филма открива уникални текстове, писани от и за Вапцаров, както и непознати досега снимки. Особено интересни са спомените на Любен Х. – последния жив участник в разстрела на Вапцаров, тогава служещ в Школата за запасни офицери. Той твърди, че на екзекуцията е присъствал немски офицер от Абвера и прословутият шеф на отдел „А“ на Държавна сигурност Никола Гешев. Според Любен Х., след като Вапцаров не е бил улучен смъртоносно при залпа, Гешев го застрелва собственоръчно.

Името на големия български поет Никола Вапцаров вече не фигурира на интернет страницата на Британската библиотека, посветена на Македония.

През март, две седмици след писмения протест на бившата евродепутатка Биляна Раева до директорката на Националната британска библиотека (Бритиш лайбръри), Въпросът за присъствието на Никола Вапцаров сред „строителите на книжовния македонски език“ започва да се разисква, когато българска гражданка, случайно забелязва тази грешка.

(М.З.)

ПРОЩАЛНО

На жена ми

*Понякога ще идвам във съня ти
като нечакан и неискан гостенин.
Не ме оставяй ти отвън на пътя,
вратите не залоствай.*

*Ще влезна тихо. Кротко ще приседна,
ще вперя поглед в мрака да те видя.
Когато се наситя да те гледам,
ще те целуна и ще си отида.*

100 години от рождението на Димитър Димов

тивания, от вулгарна еротика и дори порнография, поради което романът не можел да бъде оценен иначе, освен като вредно произведение“. Димитър Димов е принуден да направи промени – разширява описанието на работническата класа и въвежда нови герои. През 1954 г. излиза преработеното издание на „Тютюн“, а през 1955 г. излиза третото издание, в което Д. Димов прави още поправки върху текста. Едва през 1992 г. се появява отново в първоначал-

Димитър Димов е не само един от най-големите, но и един от най-четените български писатели. Роден е на 25 юни 1909 г. в град Ловеч. До 10-годишната си възраст живее в Дупница. Завършва гимназиалното си образование в Първа мъжка гимназия (1928). През 1928 г. е студент във Ветеринарномедицинския факултет на Софийския университет. Завършва през 1934 г. и постъпва на работа в Софийския централен бактериологичен институт, по-късно е микробиолог в Бургас, а до 1939 г. е участъков ветеринарен лекар. Асистент по анатомия във Ветеринарномедицинския факултет на Софийски университет (от 1939). През януари 1943 заминава на специализация в Мадридския институт „Рамон-и-Кахал“ по хистология на нервната система. Връща се в България през март 1944 г. Мобилизиран е в Беломорието до септември 1944 г. Доцент е в Агрономическия факултет в Пловдив (1946) и в Селскостопанската академия (1949–1952). От 1953 г. е професор по анатомия, ембриология и хистология на гръбначните животни във ВССИ „Г. Димитров“ в София. Автор на повече от 20 научни труда. Председател на Съюза на българските писатели от 21 март 1964 г. до

смъртта си. Димов е автор на над 20 научноизследователски труда. От 1942 г. сътрудничи с разкази, пътеписи, откъси от романи и драми във вестниците „Литературен глас“, „Литературен фронт“, „Мир“, „Народна култура“, „Отечествен фронт“, на списанията „Септември“, „Театър“. Димов е майстор на психологическия и социалния роман. Първият му роман е „Поручик Бенц“ (1938). Недовършеният „Роман без заглавие“, е отпечатан в сп. „Пламяк“ (1967). След престоя си в Испания Димов написва „Осъдени души“ (1945), в който католицизмът е основна повествователна нишка. Скоро след това публикува четири пътеписа за Испания – „Януарска пролет“, „Кастилска зима“, „Куха Испания“ и „Сан Себастьян“. През 1946 г. е отпечатан първият откъс от романа „Тютюн“ („Лит. фронт“). Романът е завършен и издаден през 1951 г. от издателство „Народна култура“. През 1952 г. се провежда тридневното обсъждане (цензуриране) на „Тютюн“ в СБП, след което спорът се пренася в периодичния печат. Главният докладчик Пантелей Зарев оценява романа като вредно произведение: „Някои положителни черти на „Тютюн“ тънат в блатото от буржоазни упадъчни наплас-

ния вариант на романа. „Скandalът около романа „Тютюн“ по времето на комунизма е престъпление към него и неговия автор. Мисля, че има връзка между този скандал и смъртта на баща ми, защото след натиска на цензорите той не е написал нито един роман“, казва в интервю за Дарик радио дъщерята на Димитър Димов – известната българска писателка Теодора Димова. Сред незавършените творби на писателя е романът „Ахилесова пета“ (публикуван в сп. „Пламяк“). Незавършена е и романизираната биография за Яне Сандански. Димов е автор на пиесите „Жени с минало“ (1959), „Виновният“ (1961) и „Почивка в Арко Ирис“ (1964).

По случай 110-годишнината от рождението на Димитър Димов в Дупница бе открита неговата паметна плоча.

Плочата е поставена на стена на частен дом на улица „Христо Ботев“, където се е намирала къщата на бабата и дядото на писателя – Спас и Фикия Харизанови, в която писателят е живял близо 10 години. Градът е тясно свързан с творческия път на Димитър Димов.

(М.З.)

Йордан Балуров (7. 12. 1920 – 2. 12. 2009)

На 2 декември ни напусна завинаги доайенът на българската общност в Чехия Йордан Балуров. Той повече от 60 години работи за българските организации в Чехия и беше тяхната жива памет. Виждахме го на почти всички акции на българските сдружения и на Българския културен институт – неизменно с фотоапарата в ръка. С неговата смърт българите в Чехия изгубиха един истински родолюбец, безкористен българин и голям патриот.

Йордан Балуров е роден в с. Чупрене в семейството на бежанци. Пристига в Чехословакия през декември 1946 година след като получава трудов договор по Спогодба от 16.9.1946 г. между България и Чехословакия за наемане на български земеделски работници. Отначало Йордан Балуров работи в Хомутовския край. Още на 18 декември същата година е сред основателите на българската организация (профорганизация) в с. Нова вес. Вторият български клуб той създава със своите колеги в Хомутов. През декември 1949 г. младият българин е вече организационен секретар на Централното ръководство на Българската културно-просветна организация „Георги Димитров“ в Прага, която е основана през август 1948 г. На този пост е два мандата. По това време в Чехословакия се създават много български клубове. Събират се големи парични помощи, които чрез посолството ни в Прага се изпращат в България.

През 1951 г. Йордан Балуров подава молба до Министерството на културата на Чехословакия и моли да му разрешат да работи в кинематографията. Молбата му е удовлетворена и той започва работа във филмовото студио „Барандов“, където остава до пенсионирането си през 1988 г. Там

се запознава с големи режисьори и с много известни артисти. В чешката столица се оженва. Има син Иван. Същевременно продължава да се интересува живо от организационна работа. Когато през 1960 г. е закрита БКПО „Георги Димитров“, заедно с още 5 българи създава български клуб в Прага. Когато БКПО е възстановена през 70-те години на миналия век, той дълги години остава неин член.

Несъгласието му с политиката на БКПО обаче го кара да създаде през 1992 г. заедно с още няколко свои сънародници сдружението „Св. св. Кирил и Методий“, чийто председател е до края на живота си. Йордан Балуров издава със собствени средства списание „Родна реч“ с цел да популяризира българската култура сред българите в Чехия. В трудните за създаденото през 2001 г. сдружение „Възраждане“ моменти той ни помагаше всеотдайно, подкрепяше ни и ни насърчаваше. Неговата доброжелателна усмивка ни окуражаваше. Беше непримирим в отстояването на идеалите си. Възрожденската му дейност продължи до последните дни от живота му. През 2004 г. издаде

книгата „Носталгия“, написана на български и чешки. На 9 септември 2009 г. представи в Дома на националните малцинства последната си книга *Bulhaři v Čechách aneb kronika jedné epochy*. На 15 септември Йордан Балуров, макар и вече много болен, присъства на откриването на новата учебна година в Българското училище в Прага. Тогава за последен път той беше между нас.

Поклон пред светлата му памет!

Желанието ми, по-точно донкиховската ми мечта, е днешният клуб, наричан „дом на българите“, да стане истинско и безкористно средище на българската душевност. В този дом да бъде съхранена и развивана нашата идентичност. Не искам да оглавявам организации и ръководства. Имам непримиримо желание този дом на българите да бъде съпричастен с вътрешната необходимост от роден край за нас по-старите и чиста основа за идващата нова генерация (Йордан Балуров, „Носталгия“, 2004, Прага).

Мария Захариева

Абонамент

ИНТЕРЕСУВА ЛИ ВИ ЖИВОТЪТ НА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ, БЪЛГАРИЯ И В ЦЕЛИЯ СВЯТ?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списание на българската общност.

На страниците на „Българи“ имате уникалната възможност да получавате актуална информация от България, да се срещате с интересни личности и да научите нещо повече за живота на българите в Чехия и по света. Чакаме вашите мнения и предложения за списание „Българи“.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Кш.

Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението 1962160309/0800 или по пощата на адрес: o.s. Vazraždane/ Vocolova 3/120 00 Praha 2.

**ОБАДЕТЕ НИ СЕ НА GSM 777 196 322
ИЛИ НИ ПИШЕТЕ НА E-MAIL BALGARI@ATLAS.CZ**

За контакти:

o.s. Vazraždane
Vocolova 602/3
120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
balgari@atlas.cz
www.balgari.eu

Българско неделно училище

Малки, по-големи и още по-големи ученици,

Елате да посрещнем заедно Дядо Коледа!

*Той ще дойде с пълен кош с подаръци за вас –
децата от българската общност в Прага –*

*на 20 декември в 14 часа
в Дома на националните малцинства, улица „Воцелова“ 3,
Прага 2*

*За повече информация и за записване се обадете на 777 196 322
или ни пишете на e-mail balgari@atlas.cz*

Българи

брой 6/2009

Издание на българската общност в Чешката република

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“, Americká 28, 120 00 Praha 2
Контактен адрес: Vocolova 3
120 00 Praha 2

Излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чехия: E 13282

**Директор на изданието
и главен редактор:**

Мария Захариева

Редакционен екип:

Румяна Георгиева, Васил Самоковлиев, Маргарита Симеонова, Румяна Кирилова, Красимира Мархолева, Димана Иванова, Татяна Борисова, Здравка Хвърката

Дизайн:

„Макс“ студио

Година 8, брой 6/2009

Balgari

Periodikum bulharské menšiny
v České republice
Časopis je vydáván s finanční
podporou Ministerstva kultury
České republiky

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“
www.balgari.eu

Вълнени одеала, килими и халища от сърцето на България в сърцето на Прага.

Vlněné deky, koberce, kilimy a přehozy ze srdce Bulharska v srdci Prahy.

www.balkanova.cz

Navštivte náš nový obchod, jen pár kroků
od Karlova mostu:
Balkanova – Saský dvůr
Saská 3, Praha 1 – Malá Strana

Otevírací doba: pondělí, středa, čtvrtek pátek od 10 do 18 hod.,
sobota a neděle od 11 do 18 hod.

Посетете нашия нов магазин в Саския двор
само на няколко крачки от Карловия мост:
Балканова – Саски двур
„Саска“ 3, Прага 1 – Мала Страна

работно време: понеделник, сряда, четвъртък, петък от 10 до 18 ч.,
събота и неделя от 11 до 18 ч.